ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hülya KARDEŞ

KAHTA BÖLGESİNİN ARKEOLOJİK ÖNEME SAHİP ALAN VE ESERLERİNİN CBS YARDIMIYLA VERİTABANININ OLUŞTURULMASI VE MEVCUT KULLANIMIN BELİRLENMESİ

ARKEOMETRİ ANABİLİM DALI

ADANA, 2010

ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

KAHTA BÖLGESİ'NİN ARKEOLOJİK ÖNEME SAHİP ALAN VE ESERLERİNİN CBS YARDIMIYLA VERİ TABANININ OLUŞTURULMASI VE MEVCUT KULLANIMININ BELİRLENMESİ

Hülya KARDEŞ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ARKEOMETRİ ANABİLİM DALI

Bu Tez …… Tarihinde Aşağıdaki Jüri Üyeleri Tarafından Oybirliği/ Oyçokluğu ile Kabul Edilmiştir.

…….....	……..	…….....
Prof. Dr. A.Oğuz DİNÇ	Prof. Dr. Selim KAPUR	Yrd.Doç. Erhan AKÇA
DANIŞMAN	ÜYE	ÜYE

Bu Tez Enstitümüz Arkeometri Anabilim Dalında hazırlanmıştır.

Kod No:

Prof. Dr. İlhami YEĞİNGİL
Enstitü Müdürü

Bu Çalışma Ç. Ü. Araştırma Projeleri Birimi Tarafından Desteklenmiştir.

Proje No: ZF2008BAP20

Not: Bu tezde kullanılan özgün ve başka kaynaktan yapılan bildirişlerin, çizelge ve fotoğrafların kaynak gösterilmeden kullanımı, 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunundaki hükümlere tabidir.

ÖZ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

KAHTA BÖLGESİ'NİN ARKEOLOJİK ÖNEME SAHİP ALAN VE ESERLERİNİN CBS YARDIMIYLA VERİ TABANININ OLUŞTURULMASI VE MEVCUT KULLANIMININ BELİRLENMESİ

Hülya KARDEŞ

ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
ARKEOMETRİ ANABİLİM DALI

Danışman: Prof.Dr. A. Oğuz DİNÇ
Yıl**:** 2010 ,sayfa: 73
Jüri : Prof. Dr. A.Oğuz DİNÇ
Prof. Dr. Selim KAPUR
Yrd.Doç. Dr. Erhan AKÇA

Bu çalışmada temel amaç Kahta Beldesi'ndeki arkeolojik alan ve eserlerle ilgili eldeki bilgilerin toplanması ayrıntılı bir arazi çalışmasıyla var olan bilgilerin eksikliklerinin giderilmesi, arkeolojik alan ve eserlerin mevcut kullanım durumlarının ve hasar derecelerinin belirlenmesi ve elde edilen verilerin coğrafi bilgi sistemleri (CBS) teknolojisi ile de sorgulamalar ve analizlere yönelik hızlı erişilebilir etkin bilgi üretmektir.

Yapılan bu çalışma sonucunda 5 adet tescilli 25 adet tescil edilmemiş ancak kültür varlığı olabilecek yerlerin envanteri çıkarılmış ve CBS ortamında sayısallaştırılarak Kahta İlçesi Kültür Varlıklar Bilgi Sistemi oluşturulmuştur. Elde edilen veriler sonraki çalışmalara da önemli kolaylıklar sağlayacaktır.

Anahtar Kelimeler : CBS, Kültür Varlıkları, Kahta, Arkeometri

ABSTRACT

MSc. THESIS

DEVELOPMENT OF AN INFORMATION SYSTEM FOR ARCHEOLOGICAL IMPORTANT AREAS AND MONUMENTS USING GIS IN KAHTA DISTRICT

Hülya KARDEŞ

ÇUKUROVA UNIVERSITY
INSTITUTE OF NATURAL AND APPLIED SCIENCES
DEPARTMENT OF ARCHEOMETRY

Superviser : Prof. Dr. A. Oğuz DİNÇ
Year : 2010, Pages; 73
Jury : Prof. Dr. A.Oğuz DİNÇ
Prof. Dr. Selim KAPUR
Assist. Prof. Dr. Erhan AKÇA

The aim of this study is to collect and register detailed information from archeological areas and monuments in Kahta district of Turkey. In order to determine the location, present conditions and current use, each site was visited and collected information was entered into GIS, in order to provide effective use and detailed analysis pf the collected data.

Information from 5 registered and 25 unregistered archeologically and culturally important cites in Kahta district had been collected and digitized into GIS environment in order to create the Kahta District Cultural Information system. During the visits to the cites it was discovered that majority of the archeological cites were abused or misused. As a result this study will provide detailed information for conserving and renovating the cultural and archeological assets in the region.

Key words: GIS, Cultural Asset, Kahta, Archeometry

TEŞEKKÜR

Tez çalışmam sırasında desteklerini esirgemeyen ve büyük bir sabırla beni yönlendiren danışmanı prof. Dr. A. Oğuz DİNÇ hocama, Arkeometri Ana Bilim Dalı Başkanımız Prof. Dr. Selim KAPUR'a, Yrd. Doç. Erhan AKÇA'ya Uzm. Ark. Tülin TÜMAY'a, Ar.Gör. Y. Kenan KOCA ve eşi Gülden KOCA' ya sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Ayrıca tez çalışmam sırasında yardımlarını esirgemeyen Kahta kaymakamı Sn. Coşkun AÇIK'a, Belediye Başkanı İ.Yusuf TURANLI' ya, Sn. D.M. Mehmet FIRAT'a, Sn.Ramazan KARDEŞ'e, Adıyaman İl Kltür Turizm Müdürü Mustafa EKİNCİ'ye, Adıyaman Arkeoloji Müzesi Müdürü Fehmi ERARSLAN' a yardımlarından dolayı sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Çalışmam süresince desteklerini esirgemeyen aileme, Emine KARDEŞ'e, Ali Fırat KARDEŞ'e ve Aslıhan ÇELİK'e sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Yüksek Lisans süresince bütün imkanlarını kullanma olanağı sağlayan Toprak Bölümü personeli'ne, Uzaktan Algılama Laboratuvarı çalışanlarına ve Projeme maddi destek sağlayan Bilimsel Araştırma Projelendirme Birimi'ne (Proje No: ZF-2008BAP20) teşekkürlerimi sunarım.

İÇİNDEKİLER **SAYFA**

ÖZ…… I
ABSTRACT……. II
TEŞEKKÜR……. III
İÇİNDEKİLER……. IV
ŞEKİLLER DİZİNİ…….. VI
1. GİRİŞ……. 1
1.1. Çalışmanın Önemi ve Amacı…… 1
1.2. Çalışmanın Amacı……. 3
2.ÖNCEKİ ÇALIŞMALAR……. 6
2.1. Adıyaman Bölgesi ve Çalışma Alanında Yapılan Arkeolojik Araştırmalar……..... 7
2.2. Coğrafi Bilgi Sistemleri……..……..……. 9
2.2.1 CBS' de Veri Tabanı Yönetimi ve Veri Tabanı Yapıları……... 11
2.3. Arkeolojik Araştırmalarda Coğrafi Bilgi Sistemleri Çalışmaları….. 14
2.4. Kültür Varlıklarının Saptanması…… 15
2.4.1. Tapu Kadastro Çalışmalarında Kültür Varlıklarının Sınırlarının Belirlenmesi ve Tescil Aşaması..……... 15
2.4.2. Kültür Varlıklarının Sit Alanı Olarak İlan Edilmesiyle İlgili Mevzuat…….. 16
2.4.3. Kültür Varlıklarının Saptanmasında Değerlendirme Ölçütleri ve Tescil İşlemleri……... 17
3. MATERYAL ve METOD…… 20
3.1. Materyal……. 20
3.1.1 Çalışma Alanı……. 20
3.2. Metod……. 22
4. ARAŞTIRMA BULGULARI…… 26
4.1. Kayıtlaı Arkeolojik Alanlar……... 26
4.2. Kayıt Dışı Arkeolojik Alanlar…… 33
4.3. İlçe Merkezindeki Yapılar…….. 63
5. SONUÇ ve ÖNERİLER……. 68

KAYNAKLAR……... 71
ÖZGEÇMİŞ…… 73
EKLER……

ŞEKİLLER DİZİNİ **SAYFA**

Şekil 1 1	Adıyaman ilinin konumu……	2
Şekil 1 2	Kahta ilçesinin konumu……..	3
Şekil 2 1	Veri dosyalarının paylaşıldığı dosya işleme sistemi……	11
Şekil 2 2	Veri dosyalarının paylaşıldığı Veri Tabanı Yönetim sistemi.	12
Şekil 2 3	CBS' nin Arkeolojide uygulama alanları ve başarı seviyeleri…….,,,,,,,,,,,,,,,,,,,,,,,,,,,,,,,,.	15
Şekil 3 1	Çalışma Alanının konumu…….….....	20
Şekil 3 2	Çalışma alanı sınırlarını gösteren Mart 2006 tarihli uydu görüntüsü……	21
Şekil 3 3	Çalışma alanındaki köylerin yerleşimi ve yollarının sayısallaştırılmış görüntüsü…….....	25
Şekil 4 1	Çalışma alanındaki kayıtlı Arkeolojik Alanların ve Yollarının Sayısallaştırılmış Görüntüsü…….	26
Şekil4 2 a	Nemrut Dağı Doğu Terası……..	28
Şekil 4 2 b	Nemrut Dağından bir heykel……...	28
Şekil 4 2 c	Nemrut Dağı Batı Terası……	29
Şekil 4 3	Mithiridates Kalinikos'un Herakles ile tokalaştığı rölyef…..	30
Şekil 4 4	Cendere köprüsü…….	31
Şekil 4 5	Karakuş Tümülüsü ve taş heykel……	32
Şekil 4 6	Yeni Kale (Eski Kahta Kalesi)……	33
Şekil 4 7	Çalışma Alanındaki Kayıt Dışı Arkeolojik Alanların ve Yollarının Sayısallaştırılmış Görüntüsü…….	34
Şekil 4 8	Kozağaç Köyü Gerik Höyüğü……	35
Şekil4 9a	Adalı Garmük Höyüğü' nden işlenmiş seramik parçaları…..	36
Şekil 4 9 b	Adalı Garmük Höyüğü' nden işlenmiş seramik parçaları…..	36
Şekil 4 10	TeğmenliKöyü Keklik Mezrası Kaya Oyma YerleşimAlanı	37
Şekil 4 11	Boğazkaya Kaya Oyma Odaları…….	38
Şekil 4 12	Barınak olarak kullanılan tarihi yapının içinden bir görüntü.	39
Şekil 4 13	Akpınar Kaya Oyması odalar…….	40

Şekil 4 14	Hacı Yusuf Türbesi……	41
Şekil 4 15	Çataltepe Türbe (Halil İbrahim Türbesi)……	42
Şekil 4 16	Narsırtı Höyüğü……..	43
Şekil 4 17	Köseler Türbe…….	44
Şekil 4 18	Güzelçay Kalesi……..	45
Şekil 4 19	Karadut Kaya Oymaları…….	46
Şekil 4 20	Aydınpınar köyü yakınlarından değirmen taşı……	47
Şekil 4 21	Aydınpınar köyü yakınlarından Seramik parçaları……	48
Şekil 4 22	Kırkgöz köyü kilise kalıntıları……...	49
Şekil 4 23	Eceler köyü kaya oymaları…….	50
Şekil 4 24	Ballı Köyü Sergir Tepesi……	51
Şekil 4 25	Ekinci köyü kaya oyma mezar……	52
Şekil 4 26	İkizce köyü kaya oyma mezar……	53
Şekil 4 27 a	Dumlu Köyü eski yerleşim yeri…….	54
Şekil 4 27 b	Minas'ın Mağarası……..	55
Şekil 4 28	Beşikli Köü Kaya Oyması yerleşim alanları……..	56
Şekil 4 29	Aktaş Höyükten seramik parçaları……	57
Şekil 4 30	Eskitaş Mağarası……	58
Şekil 4 31	Çakırçeşme Ebu Sadık Türbesi……..	59
Şekil 4 32	Tarihi Belören Camii…….	60
Şekil4 33	Kahta İlçe merkezindeki Ulucami cepheden görünüm……..	61
Şekil 4 34	Kahta Kaymakamlık Binası……...	62
Şekil 4 35	Kahta Belediyesi Hizmet Binası……	63
Şekil 4 36	Kerpiç yapı dıştan görünüş…….	65
Şekil 4 37	Kerpiç yapı içten görünüş……..	65
Şekil 4 38	Kerpiç yapı cepheden görünüş……..	66
Şekil4 39	Restore edilmemiş kerpiç yapı……...	66
Şekil 4 40	Restore edilmemiş kerpiç yapı……...	67
Şekil 4 41	Kerpiç evlerde yaşamdan bir kesit ……	67

1. GİRİŞ

1.1. Çalışmanın Önemi ve Amacı

Kahta'nın Tarihi Coğrafyası ve Arkeolojideki Önemi: Kâhta'nın geçmişi Sabah Medeniyetinin doğuş yeri olan Mezopotamya'ya yakın olması nedeniyle tarih öncesi dönemlere kadar uzanmaktadır. Bulunduğu coğrafi konum nedeniyle tarih öncesi dönemlerden günümüze kadar sayısız medeniyetlere ev sahipliği yapmıştır.

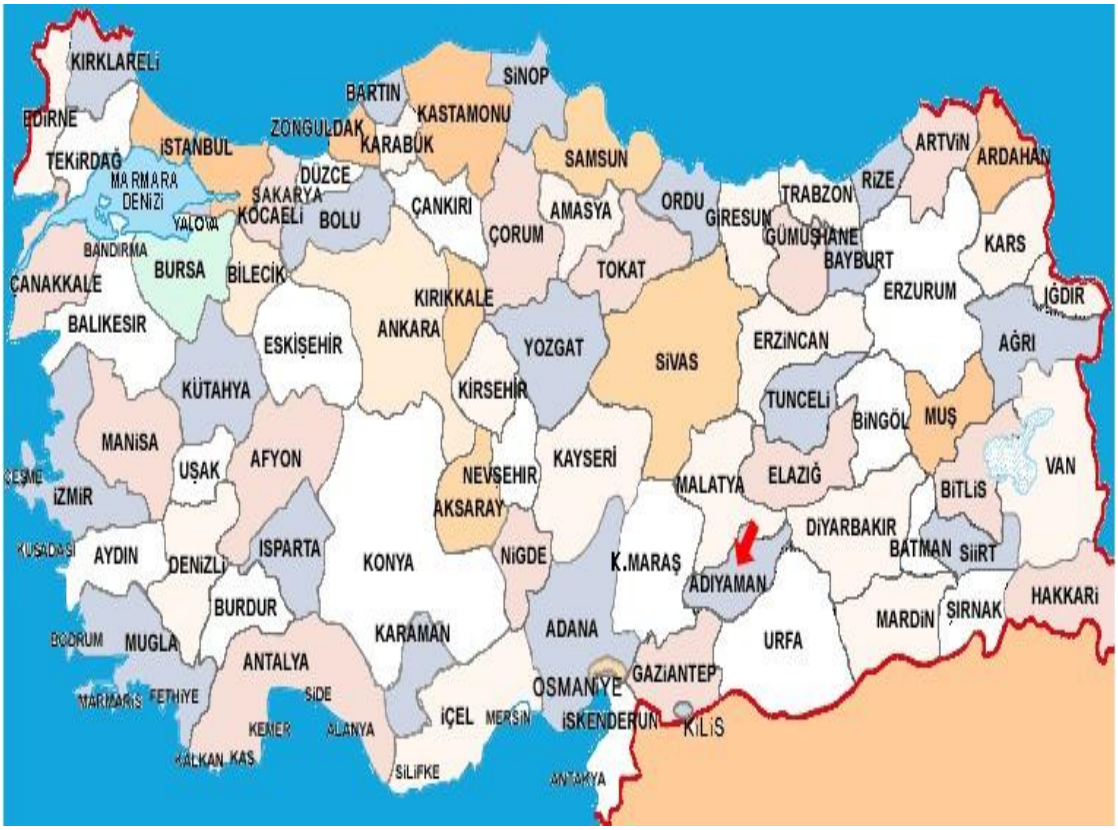
Yörede yapılan arkeolojik kazılardan elde edinilen eser ve bulgular ile günümüze ulşan canlı tarihi bulgular en belirgin kanıtlardır. Paleolitik., Neolitik, Kalkolitik dönem ve Tunç devrine ait eserler Adıyaman müzesinde sergilenmektedir. Günümüzden Önce (GÖ) 4000'de Kommagene Krallığının kuruluşuna kadar (GÖ 2000) Hititler, Mitaniler, Asurlular, Geç Hitit, Persler, Kummurlar ile Makedonyalı büyük İskender'in hâkimiyeti ve Doğu Roma imparatorluğun egemenliği hüküm sürmüştür. (Anonim, 2008 a)

Bugün dünyanın sekizinci harikası olarak tanımlanan, UNESCO Dünya Kültür Mirası litesinde yer alan, Türkiye'nin tanıtımına büyük katkı sağlayan önemli bir turizm çekim merkezi konumundaki Nemrut Dağı'nda bulunan Kommagene Kralı Antiochus Theos'un Anıt mezarı Kommagenelilerin bıraktığı en önemli tarihi mirastır.

Kommagene'lilerden kalan tarihi ören yerleri bugün ilçenin turizm açısından en önemli ekonomik kaynağını oluşturmaktadır. İlçe sınırları içerisinde bulunan Nemrut Dağı ören yerindeki tarihi eserler, I987'de UNESCO tarafından Dünya Kültür Mirası olarak ilan edilmiştir. Nemrut Dağı çevresindeki Kommagene uygarlığı eserleri ile birlikte ülkenin önemli Milli Parklarından biridir. Nemrut Dağındaki dev heykeller ve Tümülüs, Arsameia (Eski Kale), Yeni Kale, Karakuş Tepesi ve Cendere Köprüsü Milli Park sınırları içerisinde yer almaktadır.
(Anonim, 2008 b)

Arkeolojik anlamda büyük bir Öneme sahip olan Kâhta'nın kültür varlıklarının bulgularının kronolojik bir envanteri yapılmamıştır. Bu bölgede yapılan çalışmalar, çağdaş yüzey araştırmaları ve kazılardan elde edilen bilgiler hem çok az hem de çoğunlukla dağınık ve eksik olduğu için erişilmesi oldukça güç durumdadır.

Bölgedeki uygarlıkların kültürel gelişimini başından sonuna değin inceleyebilmek için sistemli bir belge arşivi hazırlanmamıştır. Ayrıca bölgedeki birçok arkeolojik eser ve alanın günümüzdeki kullanımları ve hasar oranları da bilinmemektedir.

Şekil 1.1.Adıyaman ilinin konumu

Şekil 1.2. Kahta ilçesinin konumu

1.2. Çalışmanın Amacı: Bu çalışmada amaç Kâhta ilçesindeki arkeolojik alan ve eserlerle ilgili mevcut bilgilerin toplanması ayrıntılı bir arazi çalışmasıyla eksikliklerinin giderilmesi arkeolojik alan ve eserlerin güncel durumlarının ve hasar derecelerinin belirlenmesi ve elde edilen verilerin Coğrafi Bilgi Sistemleri(CBS) teknolojisi ile de sorgulamalar ve analizlere yönelik hızlı erişilebilir etkin bilgi üretilmesi amaçlanmaktadır.

Kâhta ilçesinde günümüze kadar bölgenin sağlıklı bir kültür envanteri çıkarılmamıştır. Bu bölgede yayını yapılmış arkeolojik yerleşmelerin bir kısmı bulunduğu alanlarda kısmen ya da tamamen baraj suları altında kalmıştır. Baraj suyu altında kalmayan arkeolojik alan ya da eserler ise gerek erozyonun getirdiği zararlar gerekse insan eliyle yok edilmektedir.

Kültür envanteri çıkarılmayan bu arkeolojik alan ya da eserlerle ilgili bilgilere

ulaşmak günümüzdeki durumları, hasarları ve konumlarıyla ilgili bilgilere ulaşmak oldukça güçtür. Bu çalışmada temel amaç çeşitli arazi çalışmaları, kütüphane çalışmaları ile toplanan bilgilerin CBS (Coğrafi Bilgi Sistemleri) teknolojisiyle de sorgulamalar ve analizlere yönelik hızlı erişilebilir, etkin bilgi üreterek geçmişe ait bu kültürel varlıkların belgelenerek geleceğe iletilmesidir. Ayrıca daha sonra yapılacak olan bilimsel çalışmalara ışık tutması hedeflenmektedir.

Arkeolojik öneme sahip eserlerin kayıt altına alınıp korunması ve gelecek nesillere aktarılması oldukça büyük bir önem taşımaktadır. Bu anlamda Türk Arkeoloji Yayınlan (TAY) önemli bir adım atmıştır ancak yapılan çalışmalar kimi yrlerde yeterli olamamıştır. Benzer hatta daha ayrıntılı çalışmaların üniversiteler, yerel yönetimler, ilgili kurumlar tarafından da yapılması gerekmektedir.

Kültürel mirasın tanınması ve korunması bilincinin çeşitli projelerle yerel halka ve gençlere aşılanması gereklidir. Kültürel mirasın tanınması ve korunması belgeleme olmadan yapılması olası değildir.

TAY Projesi tarafından 1993 yılından bu yana yürütülen Türkiye Arkeolojik Yerleşmeleri dökümü, 1800'lü yılların başından günümüze kadar Türkiye'de yapılmış yüzey araştırmaları ve kazı çalışmalarından elde edilen verileri kapsamaktadır. Envanter çalışmaları sırasında eldeki dağınık bilgilerin derlenmesi ve sorgulanması, farklı sorunları ve gereklilikleri de beraberinde getirmiştir. Arazi çalışmalarını zorunlu kılan bu gereklilikler, 2000 yılında başlayan ve ilk aşaması 2004 yılında tamamlanan TAY Keşif Gezisi'nin temelini oluşturmaktadır (Anonim, 2009 a).

TAY Çalışmaları Sırasında Yapılanlar: TAY Projesi'nin 2000 yılında başladığı arazi çalışmalarının ilk aşaması tamamlanmış ve Paleolitik Çağ'dan İlk Tunç Çağı'mn sonuna kadar olan yerleşme/buluntu yerlerinin tümü, 7 bölge sistemine göre taranmış. Sırasıyla Marmara-Ege (2000), Akdeniz-Güneydoğu Anadolu (2001), İç Anadolu (2002), Karadeniz-Doğu Anadolu (2003) ve önceki senelerde hava şartlan ya da güvenlik sorunu nedeniyle gidilemeyen bazı illerdeki yerleşmeler (2004) belgelenmiş. Böylece, yayını yapılmış arkeolojik yerleşmelerle İlgili veriler doğrulanıp güncellenmiş, yerleşme/buluntu yerlerinin coğrafi konumları yeni teknolojilerle kesin olarak belirlenmiş ve arkeolojik kalıntıların görsel bir arşivi oluşturulmuş, gerek basılı ortamda gerekse internet ortamında bilim dünyasının ve

tüm ilgililerin kullanımına açılmış (Anonim 2009 b).

Bu çalışmalardan sonra diğer kaynaklardan elde edilen bilgiler aşağıda kısaca özetlenmiştir.

2. ÖNCEKİ ÇALIŞMALAR

Adıyaman tarihin bilinen en eski yerleşim yerlerinden biridir. Adıyaman Palanlı Mağarasında yapılan incelemelerde kent tarihinin M.Ö. 40.000 yıllarına kadar uzandığı anlaşılmıştır. Adıyaman ili uygun coğrafi özellikleri dolayısıyla tarihinin her döneminde insanların yaşamayı tercih ettikleri bir yerleşim bölgesi olmuştur (Anonim, 2009 c).

Adıyaman Kronolojisi

M.Ö 4000-7000---------- Paleolitik
7000-5000---------- Neolitik
5000-3000----------Kalkolitik
3000-1200----------Hititler
1200-750---------- Asurlular
750-600---------- Frigler
600-334----------Persler
334-69---------- Makedonlar
M.Ö 69 – M.S 72----------Kommagene Krallığı
M.S 72-395---------- Roma İmparatorluğu
395-670----------Doğu Roma (Bizans)
670-758----------Emeviler
758-926----------Abbasiler
926-958----------Hamdaniler
958-1114---------- Bizanslılar
1114-1204----------Eyyubiler
1204-1298----------Anadolu Selçuklular
1298-1516----------Memlüklüler
1516-1923----------Osmanlı İmparatorluğu
1923-……----------Türkiye Cumhuriyeti

1516 yılında Yavuz Sultan Selim zamanında Osmanlı hakimiyetine girdikten sonra diğer ilçeler gibi önce Dulkadirli Emaretine, Kanuni zamanında ise sancak merkezi haline getirilen Samsat'a bağlanarak Zülkadiriye eyaleti (Maraş)'ne bağlanır. Kâhta 1531 yılında Malatya'ya, 1349 yılında ise Hısn-ı Mansur'a (Adıyaman) bağlanır. 1859 yılında Malatya sancak olunca Kâhta'da diğer kazalar gibi yeniden Malatya'ya bağlanır. Bu durum Osmanlı İmparatorluğunun yıkılmasına kadar devam eder. (Anonim 2009 d)

Kâhta, Cumhuriyet döneminde Malatya'ya bağlı bir ilçe olarak eski durumunu muhafaza eder.

Kahta cumhuriyetin ilk yıllarında yer değiştirerek eski Kâhta'dan 26 k.m. güneyindeki bu günkü yerine taşınmıştır.

Bilim insanları Kahta İlçe sınırları içinde olan ve şu anda baraj suları altında kalan Tille Höyükteki 1988 kazı sezonunda çalışmalarında başlıca dört amaç hedeflemiştir. İlk amaç, Neo- Asur katına ait. geçmiş yıllardan kalmış olan kalıntıların kaldırılması, .ikinci amaç ise, 1987 yılında çıkarılmış olan Neo-Hitit döneme ait planın tüm alanı kapsayacak şekilde genişletilmesi, üçüncü amaç ise, 1989 kazı sezonuna hazırlık olması için, Demir çağ katlarını mümkün olduğunca yangın geçirmiş, masif geç II.bin yıl kompleksine kadar uzatmak amaçlanmıştır. Son olarak ise, höyüğün kuzey kenarında bulunan Pre-Asur çevre duvarına ait herhangi bir kalıntının bulunup bulunmadığını saptamak için kuzey kenarda bir araştırma yapılması amaçlanmıştır. Bu çalışmalar sonucunda höyüğün kuzey kısmında bulunan M.Ö. 10 ve belki de 11. Yüzyıllara ait erken Demir çağa ait katların höyüğün kenarı boyunca aşağıya doğru teraslar üzerinde yer aldığı ortaya çıkarılmıştır. Anadolu'da "Karanlık Çağlar" olarak bilinen ve çok az tanınan bu dönem, el yapımı, siyah perdahlı, emzik ağızlı, kulplu ve gövde kısmı üzerinde çıkıntıları olan kaplarla ve erken dönemde yapılmış olan demir eserlerle belirlenmekte ve bu bölgeyle ilgili bu döneme ait bilgi eksikliklerini tamamlamaktadır. (Anonim, 1989)

2.1. Adıyaman Bölgesi ve Çalışma Alanında Yapılan Arkeolojik Araştırmalar

Bölgede Çalışmaların daha çok Kâhta da bulunan Nemrut dağındaki tarihi kalıntılarda yoğunlaştığı görülmektedir

Nemrut Dağı, gerek olağanüstü büyüklükteki anıtları, gerekse dev tümülüsünün altında sakladığı binlerce yıllık sır ile, bugün tüm dünyanın ilgi ve merakının üzerinde toplandığı, insanlık tarihinin ender rastlanır kültür ürünlerinden biridir. Anadolu'nun küçük bir Helenistik Çağ devletinin kraliyet kültürüne adanmş bu tapınaksal mezar, düşünülüş biçimi bakımından günümüz Türkiye'si içinde sembolik bir değer taşımaktadır. Şöyleki; bilindiği üzere, Kommagene İ.Ö 2.-1.

Yüzyıllarda Batı Roma İmparatorluğu'yla, Doğuda Part Krallığı arasında her iki taraflad aiyi geçinmek zorunda olan küçük bir devlet. Ülkesinin gerek coğrafi ve politik konumu, gerekse etnik yapısı nedeniyle nedeniyle Doğu ile Batı arasındaki rolünün bilincinde olan Kommagene Kralı Antiochos (İ.Ö.yak.69-39), Devrin Doğu Batı kültürlerinin temsilcileri Pers-Part ve Yunan-Roma düşüncelerinin kaynaştığı yeni bir kültür ve din anlayışı ortaya koymuştur. Yani Antiochos, ülkesinde daha o devirde, Doğu ve Batı düşüncesinin bir sentezini yapmış, böylece ülkesini iki zihniyetin çatıştığı değil, kaynaştığı bir ortam haline getirmeye çalışmıştır. Nemrud-Dağ'daki Herothesion'da tanrı heykellerinin tahtlarına kazıttığı yazıtlarda Kral Antiochos bu arzu ve amacını bütün ciddiyet ve kesinliğiyle dile getirmiştir. Temeli Büyük İskender'e dayanan ve Doğu ve Batı Kültürlerinin sentezinden oluşması düşünülen bir toplum düzenine yönelik ideal Kommagene'de, küçük çapta da olsa, gerçekleştirilmiştir. (Anonim 1988).

Bilim insanlarının Nemrut Dağı'na Keşif seyahati sırasındaki çalışmalarının bir bölümünü tümülüsü çevreleyen teraslardaki anıtlar üzerinde yapılan mineralojik ve arkeolojik gözlemler oluşturulmuştur. Tümülüste olduğu gibi, tanrı heykelleri ve kabartma stelleri üzerinde, doğa bozunumunun yanı sıra, antik devirden başlayarak günümüze kadar süregelen insan elinin yol açtığı zararlar izlenmektedir. Kappadokya'nın Nazianz kentinden ünlü hristiyan şair ve yazar Gregor (İ.S. 4. Yy)) Anthologia Palatina aracılığıyla günümüze ulaşmış olan bir dizi şiirinde, "sekizinci dünya harikası" diye tanımladığı bu anıtın, insan eliyle düşüncesizce zarar verildiğini dile getirmiştir. Anıtların üzerinde son büyük tahribat 1950'li yıllarda yapılmıştır. O yıllara kadar sapasağlam gelmiş olan tanrıça Kommagene'nin heykeli, her ne kadar suç yıldırım düşmesine bulunmuş ise de, büyük bir olasılıkla insan eliyle parçalanmıştır. .(Anonim,1988)

2.2. Coğrafi Bilgi Sistemleri

Coğrafi Bilgi Sistemlerinden (CBS) ilk kez Tomlinson Kanada'da bilgisayara dayalı konumsal bir bilgi sisteminin kurulması sırasında söz etmiştir (Tomlinson,1972).

Coğrafi Bilgi Sistemleri, bilimsel ve teknik gelişmelerin sonucu olarak veri işleme ve analiz yöntemlerindeki yeniliklerle gün geçtikçe güçlenerek uygulama alanlarım genişlemekte ve zenginleşmektedir. CBS' nin bütünleşik bir yapıda olması, çok çeşitli alanlarda kullanılabilmesi, zenginleşme ve yenilikler zaman zaman Coğrafi Bilgi Sistemlerinin tanımının da yenilenmesine neden olmuştur. Ancak yapılan tüm tanımlar öz olarak konuma dayalı bir bilgi sisteminden oluşmaktadır (Demir, 2002).

CBS; Arazi ile ilgili bilgileri kullanan insanların problemlerini çözmek için oluşturulan bir bilgisayar sistemidir (The National Science Foundation of the USA).

CBS; Bilgisayar donanım, yazılım ve kompleks planlama de yönetim problemlerini çözmek için 3 boyutlu bilgilerin görüntülenmesi, düzenlenmesi, analizi, yönetimi, kontrolü ve elde edilmelerini sağlamak amacıyla tasarlanan bir sistemdir (Federal Interagency Coordinating Committee, 1988).

CBS belli bir konum ve biçimi olan nesnelere ait grafik ve grafik olmayan bilgilerin toplanması, depolanması, işlenmesi, analizi ve gösterimine yönelik donanım, yazılım ve işlem bileşenlerini bütünleşik olarak içeren bilgi sistemleridir. Diğer bir deyişle koordinatlara sahip verilerin analizlerine olanak sağlayan bilgisayar destekli bir teknolojidir (Bank ve Taştan, 1993).

CBS, coğrafi referanslı bilgilerin girişi, saklanması, yönetimi, analizi ve çıktıların alınması işlerini yapabilen bir bilgisayar sistemidir. Geniş anlamıyla ise CBS; veri analizi, plan ve hazırlık, karar verme ve kararların uygulanmasının izlenmesi için uygun olan kentsel, çevresel ve diğer planlama verilerinin yönetimi için kullanılan gelişmiş bir sistemdir (Konency, 1995).

CBS, coğrafi nesnelere ait coğrafi verilerin toplanması, doğrulanması, depolanması bu verilerin veri taban işlemleri, sorgulamalar, dönüşümler ve coğrafi analizler ile coğrafi bilgiye dönüştürülmesi ve coğrafi veri ve bilgilerin gösterimi için

kullanılan geniş kapsamlı bir bilgi sistemidir. Bu tanımdaki *Coğrafi Nesne* yer yüzeyinin üstünde veya altında belli bir konumu ve biçimi olan somut veya soyut herhangi bir varlık veya olgu olabilir. Köprüler, yollar, ormanlık alanlar ve yerleşim yerleri somut coğrafi nesnelere birer örnektir. Diğer taraftan, idari sınırlar, hava yolu güzergahları, şehirdeki gürültü alanları ise soyut tip coğrafi nesneye birer örnektir. Coğrafi nesnelere ait *Coğrafi Bilgi* ise, konum ve biçimi ifade eden uzaysal (geometrik) bilgi ve nesnelerin öz niteliklerini veren semantik bilgidir (Sarbanoğlu, 1995).

CBS coğrafi nesnelerin birbirleri arasındaki metrik, topolojik ve düzen ilişkilerine ait bilgileri de içermelidir. Hatta coğrafi nesneler de coğrafi olmayan nesneler arasındaki ilişkilerde, örneğin "parsel" ile "kişi" arasındaki parselde hisse sahipliliğine gereksinim duyulduğundan, CBS çoğu kez coğrafi olamayan "kişi" "tapu belgesi" gibi nesnelere ait bilgileri de içerirler. Her bilgi sisteminde olduğu gibi meta veriler (veriye ait veriler) bir coğrafi bilgi sisteminde mutlaka bulunmalıdır (Burrough,1986).

Bu teknoloji sayesinde gelişen dünyamızda son derece önemli bir konu haline gelen harita tabanlı verilerin ve diğer veri tabanlarının işlenmesi oldukça kolaylaşmış ve kullanıcılara büyük avantajlar sağlanmıştır. Bu teknoloji ile haritalar üzerinde konuma bağlı olarak tablolamayla sorgulamalar yapabilme olanağı elde edilmiştir. Böylece bölgelere bağlı olarak tablolamayla yapılan sorgulama, yerini sayısal haritalara bırakmıştır. Coğrafi Bilgi Sistemleri'nin bu özelliği, kullanıcılara ve karar vericilere kararların alınmasında çabukluk ve esneklik kazandırılmasıdır (Demir,2002).

Coğrafi Bilgi Sistemleri zaman ve duyarlılık açısından planlama ve analizlerde çok önemli bir araçtır. Ancak bilinmesi gerekenlerden birisi de, CBS geliştirme projesi için uzun süre tanınması ve özellikle bilgi toplama aşamasına ve bu bilgilerin güncelleştirilmesine büyük ağırlık verilmesidir (Dinç, 2000).

CBS, bilgisayar ortamında konumsal verilerin organizasyonu ve bilgi sisteminin söz konusu olduğu her alana uygulanabilir bir yapı sergilemektedir.

Veri depolaması ve veri tabam yönetimi, verinin pozisyonu, ilişkisi, coğrafi elementlerin öz niteliklerinin (nokta, çizgi, alan) yapısı ve organizasyonu, ayrıca

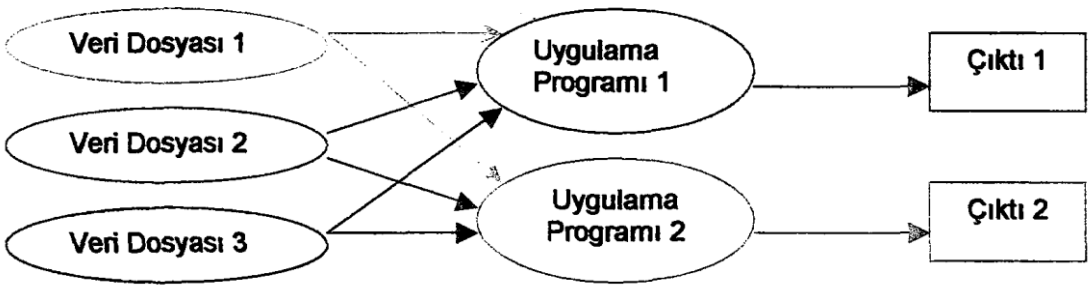
sistemi kullananların bunları nasıl kolayca anlayabileceklerini kapsamaktadır. Veri tabanını organize etmekte kullanılan programlar Database Management System (DBMS) olarak bilinmektedir (Baily ve Gatrell, 1995).

Veri transferi (dönüşümler), veriden hataların düzeltilmesi gerektiğinde silme, ekleme, güncelleştirme işlemleri için kullanılır. Analiz ve değerlendirme grubu ise, çevre ve alan hesabı, projeksiyon dönüşümleri, üç boyutlu görüntü elde etme, gölgeleme kesit çıkarma yazılımlarından oluşmaktadır. Bu ürünler veri tabanına tekrar konabilir veya doğrudan kullanıcıya sunulabilir (Dinç, 2000).

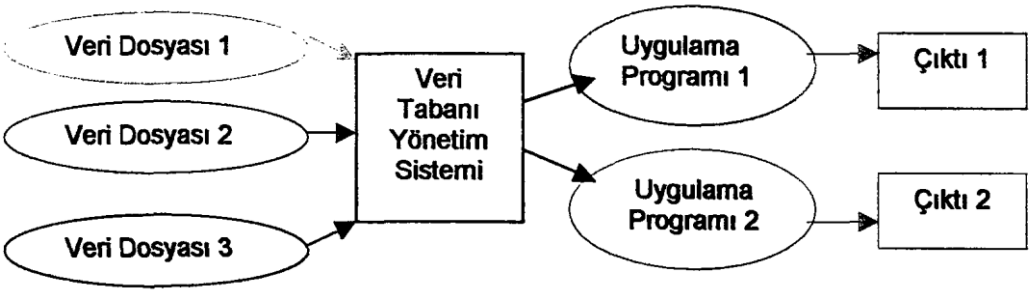
Bir harita genellikle iki boyut içerir, yükseklik boyutunu göstermek olasıdır, ancak düz bir kağıt parçası üzerinde bunu tanımlamak güçtür. Harita lejantı konumsal olmayan varlıklarla onlar arasında bağlantı sağlayan bir araçtır.

Konumsal olmayan bir harita lejantında anlamlan açıklanan renk, sembol, veya gölgelerde belirtilirler. CBS için konumsal olmayan gösterimler veri analizlerinde kullanılmak üzere kotlanmak durumundadır. Bir bölge piksellerin seti olanlar veya poligonlara karşılık olup tek bir harita lejant birimi de tanımlanırlar (Dinç, 2000).

2.2.1. CBS' de Veri Tabanı Yönetimi ve Veri Tabanı Yapıları; Bir veri tabanı nesnelerle ilgili bilgiler ve bunların birbirleri de olan ilişkilerinin toplamıdır. Bir veri tabanı içerisinde bilgilerin toplanması ve değerlendirilmesindeki amaç daha önce aynı ve birbirinden bağımsız olan gerçek olayların ilişkilendirilmesidir. Dosya işleme bir veri tabanı için en uygun yaklaşımdır. Veri tabanı ve dosya işleme arasındaki fark şu şekilde tanımlanabilir (Aranoff, 1989).

Şekil 2.1. Veri dosyalarının paylaşıldığı dosya işleme sistemi (Aranoff, 1989)

Şekil 2.2. Veri dosyalarının paylaşıldığı Veri Tabanı Yönetim sistemi (Aranoff, 1989)

Basit olarak sıralanmış dosyalardaki verilerin bulunması anahtar dayanaklara göre gerçekleşmektedir. Sözlüklerdeki anahtar atıflar hecelerden oluşur. Ancak coğrafi bilgi sisteminde genellikle anahtar dayanaklar pikseller, noktalar, çizgiler veya alanlar gibi bireysel kelimelere göre değil de, bunlarla ilişkili bilgileri de taşır. Bir veri tabanı birçok dosyadaki verilerden oluşmaktadır. Bir veya daha fazla dosyadaki verilere kolayca ulaşabilmek için bir çeşit organizasyona veya yapılaşmaya gereksinim bulunmaktadır (Dinç, 2000).

Bir veri tabanının organizasyonunda 4 veri yapısı vardır;

• **Hiyerarşik Veri Yapısı**; Hiyerarşinin her bir kısmında veri yapışım tam olarak tanımlayan bir anahtar (ayına kriterlerin bir seti) kullanılarak ulaşılabilir.

• **Ağ Veri Yapısı**; Özellikle grafik ve şekillerde olduğu gibi grafik görünümlerinin ve bunların gerçek koordinatlarının veri tabanın çok çeşitli kısımlara yazıldığı durumlarda bağlantılara gereksinim duyulur. Bu gereksinimi "ağ sistemi" sağlar. İlişkiler veya bağlantılar önceden tanımlanabilirse ağ sistemi çok kullanışlıdır.

• **İlişkisel Veri Yapısı**; Bu sistem çok basit veri toplamasını kapsar, depolama ilişkilere göre gruplandırılan iki boyuttaki tabloda gerçekleştirilir, her tablo veya ilişki ayrı dosyaya konur (Dinç, 2000).

Nesneye Yönelik Veri Yapısı; Her nesne bir sınıftır, her sınıfın kendine özgü özellikleri ve diğerleriyle ortak özellikleri olabilir. Veritabanı yönetiminde çok güçlü sorgulama ve analiz yeteneklerine sahiptir.

CBS veri tabanları grafik ve semantik bilgiler olmak üzere iki tip veriden oluşur. Her iki veri tipinin bilgiyi depolamak, analiz etmek ve çıktı alabilmek için farklı gereksinimleri vardır (Esa, 1997). Grafik veriler; noktalar, çizgiler, alanlar, yazılar, kısaltmalardır ve bunlar koordinat, sembol, grafik, pikseller şeklinde depolanırlar. Semantik veriler ise öznitelikler, coğrafik referans veriler, coğrafik indeksler, mekansal ilişkiler olup alfa nümerik karakter şeklinde depolanır (Antennuci ve ark. 1991).

CBS' de olması gereken temel analiz türleri şunlardır

Coğrafi Sorgulama (Spatial Querry); Coğrafi bilgi kavramından hem coğrafi konuma ilişkin grafik ve grafik olmayan bilgi, hem de bu bilgiler de kendi içlerindeki ve karşılıklı ilişkileri anlaşılmalıdır. Bilgiler arasındaki bu ilişkiler kullanılarak grafik bilgilerden grafik olmayan bilgileri, grafik olmayan bilgilerden de grafik bilgilere ve ayrıca grafik olmayan bilgilerden yine grafik olmayan bilgilere erişme işlemlerinin her birine "coğrafi sorgulama" denir.(Dinç, 2000).

Coğrafi Analiz (Spatial Analysis); Üç çeşit coğrafi analiz işlemi vardır. Bunlar; Coğrafi birleştirme (spatial join), yakınlık analizi (proximity analysis), sınır işlemleri (boundary operations)'dir.

Ağ Analizi (Network Analysis); Yol, kanalizasyon v.b. çizgisel detaylar birer ağ oluşturur. Ağ analizi kapsamında üç tür işlem vardır. Bunlar; en uygun güzergahı belirleme (optimum path determination), adres belirleme (adress matching), kaynak tahsisi (resource allocatıon)'dir.

Sayısal Arazi Analizi (Digital Terrain Analysis); Sayısal arazi modeli kullanılarak yapılan analiz işlemlerine sayısal arazi analizi adı verilir. Bu işlemler; eğim hesabı, bakı hesabı, kesit çıkarma, görünürlük analizi, hacim hesabı, perspektif görüntü oluşturma ve gölgelemedir.

Ölçme ve Sayma (Measurement and Counting); alan ölçme, aralık/uzaklık ölçme, konum (koordinat) ölçme, açı ölçme ve ayrıntı saymadır.

2.3. Arkeolojik Araştırmalarda Coğrafi Bilgi Sistemleri Çalışmaları

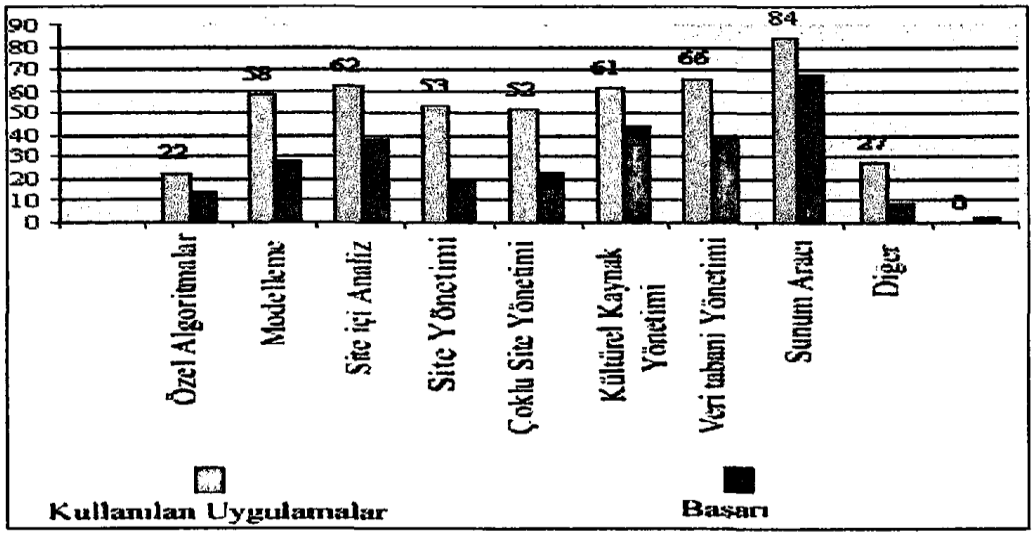
CBS ve UNESCO Libya Vadisi Yüzey Araştırması: Haritalama ve büyük ölçekli etüd verisi yaklaşımları; UNESCO Libya vadisi etüdü (1979-89) yaklaşık 2500 alanı kaydetmiştir. Bu alanlar tarih öncesi dönemlerden modern zamanlara kadar uzanmakta, ama daha çok Roma Dönemi'nin kalıntıları üzerinde durulmuştur. Projenin ikinci aşamasında dağılım haritalarının basit üretiminin ötesine geçme çabasıyla CBS'ni bölgedeki karmaşık yerleşim trendleri ile ilgili hipotezleri test etmek ve analizi formüle etmek için analitik bir yöntem olarak kullanılmıştır (Flower ve Matıngly, 1995; Barker ve ark., 1989).

Akdeniz Peyzajının Uzun Dönemde Bozulmasının Nedeni; Hırvatistan, İngiltere ve Slovenya'dan bir grup araştırmacı Hırvatistan'ın Orta Dalmaçya Bölgesinde en erken tarih öncesi çağlardan ortaçağlara kadar doğaya insanların adaptasyonunu analiz etmeye çalışmıştır. Tarih öncesi ve tarihi toplumların ekonomileri analiz edilmiş, geniş toplulukların sınırları modellenmiş ve ticari hatlar tahmin edilerek farklı alanların konumlan gözlemlenmiştir (Gaffney ve ark.,)

İngiltere'de Arkeolojik Çalışmalar için CBS Metodu Geliştirme; Birmingham Üniversitesi Alan Arkeolojisi birimi ve Leverhulme Vakfı tarafından desteklenen proje Wroxeter'deki Roma kenti ve etki alanının Romalaştırılması süreci arasındaki ilişkiyi araştırmak için tasarlanmıştır. Proje daha önce çalışılmamış bu alanlarda CBS metodunu geliştirmeyi amaçlamıştır (Leusen ve Gafney).

Güneybatı İspanyadaki Romalılar; Romaların yerleşmek için yeni alanlar seçerken ekonomik ve toplumsal yapılarına en uygun yerleri seçtiklerine dair bir görüş vardır. Bu görüşü test etmek ve Romalıların gerçekten farklı zamanlarda farklı yerlerde mi konumlandıklarını yoksa, yerel halkın istekleri gibi bazı faktörlerle mi sınırlanmışlardır? bunu anlamak için CBS ve istatistiki teknikler kullanılarak hazırlanan bir doktora projesidir (Massagrande).

Arkeolojik surveylerde CBS'nin kullanılmasına yönelik anket çalışması 25 ülkeden 140 arkeolog katılımcı ile gerçekleştirilmiş ve CBS'nin arkeolojide uygulama alanları konusunda şu sonuçlar alınmıştır.

Şekil 2.3. CBS' nin Arkeolojide uygulama alanları ve başarı seviyeleri (Gourad)

2.4. Kültür Varlıklarının Saptanması

Bu bölümde ilgili yasa ve kanunlar özetlenerek çalışma çıktılarının yasal kullanım gerekçeleri ortaya konulmaya çalışılmıştır.

2.4.1. Tapu-Kadastro Çalışmalarında Kültür Varlıklarının Sınırlarının Belirlenmesi ve Tescil Aşaması

Tapu sicilinin kaynağını oluşturan eden bütün kadastro paftaları ve diğer teknik belgeler, tapulama ve kadastro çalışmaları sonucu oluşturulmaktadır. Ülkemizde bu yetki, Tapu Kadastro Genel Müdürlüğüne ait olup; günümüzde de hızlı ve güvenilir bir şekilde 3402 sayılı Kadastro yasasına göre bu çalışmalar devam etmekte ve Tapu Siciline olan güveni sarsmayacak şekilde, taşınmazlar haritalara bağlanmaktadır. Kadastro çalışmaları sonucu, teknik usullere göre taşınmazların şekillerinin gösterildiği haritalara pafta, bu haritalarda yer alan her bir taşınmaza ise parsel denmektedir. Kadastro çalışmalarının amacı, memleketin kadastral topografik haritasına dayalı olarak taşınmaz malların sınırlarını arazi ve harita üzerinde belirterek, hukuki durumlarını saptamak ve bu suretle Türk Medeni Yasasının öngördüğü modern tapu sicilinin kurmaktır. Kadastro çalışmaları sonucu, taşınmaz

mallar haritaya bağlanmakta ve malikleri ile başkaca hak sahipleri belirlenmektedir. Tapu işlemleri malik ve diğer hak sahiplerinin haklarını korumak ve tasarruf edebilmeleri amacıyla yapılan şekle tabi hukuki işlemleridir.

Tarihi öncesi ve tarihi devirlere ait bilim, kültür din ve güzel sanatlara ait taşınır ve taşınmaz varlıklara ‘’Kültür varlığı’’ jeolojik devirlere ait olup, ender bulunmaları veya özellikleri ve güzellikleri bakımından korunması gerekli alanlara ‘’tabiat varlığı’’, çeşitli medeniyetlere ait kent ve kent kalıntıları, önemli tarihi olayların olduğu yerler tespiti yapılmış tabiat özellikleri ile korunması gerekli alanlara ‘’sit’’ denilmektedir.

Kültür ve tabiat varlıkların korunma alanlarının saptanması Koruma Kurullarınca yapılmakta ve tapu kütüğünün ‘’beyanlar’’ sütununa mülki amirin yazılı bildirisi üzerine; ‘’Korunması gerekli taşınmaz kültür varlığıdır. Tarih-Yevmiye’’ şeklinde belirtme düşülmektedir.

2.4.2. Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulunun Yapısı

a) Arkeoloji, Sanat Tarih, Müzecilik, Mimari ve Şehir Plancılığı konularında uzmanlaşmış kişiler arasından Bakanlıkça seçilecek üç temsilci,
b) Yükseköğretim Kurulunca kurumların arkeoloji, sanat tarihi, mimarlık, şehircilik bilim dallarında, aynı daldan olmamak üzere iki üyesi,
c) Görüşülecek konu, Belediye sınırları içinde ise, Belediye Başkanı veya teknik temsilcisi, dışında ise; ilgili Valilikçe seçilecek teknik temsilci,
d) Görüşülecek konu, Bayındırlık ve İskân Bakanlığı ile ilgili ise Bayındırlık ve İskân Müdürlüğünden iki teknik temsilci,
e) Görüşülecek konu, Vakıflar Genel Müdürlüğü ile ilgili ise, Vakıflar Bölge Müdürü veya teknik temsilcisi,
f) Görüşülecek konu, Orman Genel Müdürlüğü ile ilgili ise, konuyla ilgili teknik temsilciden oluşur.

Bir alanın koruma kulunca sit alanı olarak ilanı, bu alandaki imar planı uygulamasını durdurur. Bundan sonra koruma amaçlı imar planının uygulanması gerekir. Bu plan koruma kurulunca uygun görüldükten sonra belediye veya valilikçe

onaylanarak yürürlüğe girer. Bu plan yürürlüğe girene kadar, Koruma Kurulunca geçiş dönemi yapılaşma şartları bir ay içinde belirlenir. Koruma amaçlı imar planı yürürlüğe girdikten sonra bu parsellerdeki yapılaşmanın ve kadastro değişiklik işlemlerinin bu plana uygun olarak yapılması gerekmektedir. Bu konuda karar belediye veya valilikler tarafından verilir. Korunması gerekli taşınmaz kültür varlıklarını gruplandırılması maliklerinin müracaatı üzerine yapılır. Gruplandırılan taşınmaz kültür varlıkları, tapu kütüğünün ‘’Beyanlar’’ hanesine kaydedilir

2.4.3. Kültür Varlıklarının Saptanmalarında Değerlendirme Ölçüleri ve Tescil İşlemleri

Taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarından korunması gereklilerin saptamasında aşağıdaki hususlar göz önünde bulundurulur (Keleş, 2009).

- Korunması gerekli tabiat varlıkları ile 19.yüzyıl sonuna kadar yapılmış taşınmazlardan olması,
- 19.yüzyıl sonundan sonra yapılmış olmasına rağmen önem ve özellikleri bakımından korunmasına gerek görülmesi,
- Taşınmazları sit alanı içinde bulunması,
- Taşınmazın milli tarihimizdeki önemleri nedeniyle zaman etkeni ve tescil söz konusu olmaksızın milli mücadele ve Türkiye Cumhuriyetinin kuruluşunda büyük tarihi olaylara sahne olmuş binalar saptanacak alanlar Mustafa Kemal Atatürk tarafından kullanılmış evlerden olması,
- Taşınmaz tabiat varlıklarının ender bulunan değişik özelliklere sahip olması,
- Tek yapılar için; taşınmazın sanat değeri, mimari, tarihi, estetik, mahalli arkeolojik değerler kapsamı içinde strüktürel, dekoratif, yapısal durum, malzeme yapım teknolojisi, şekil bakımından özellik arz etmesi,
- Kentsel sit’ler için; korunması gerekli kültür özelliği gösteren tek yapıların yoğunluk mimari tarihi bütünlük göstermesi.

- Arkeolojik sit'ler için; yazılı bilgi, yüzey kalıntıları, bilimsel araştırmalar, çevresel ve ekolojik gözlemler, bilimsel tahmin ve topoğrafik yapı yönlerinden niteliklere sahip olması.
- Tabii sit'ler için; bilimsel araştırma, jeolojik yapı, çevresel gözlemler, ekolojik gözlemler ve topografik yapı hususlarında özellikleri bulunması.
- Tarihi sit'ler için; yazılı bilgi ve tarihi araştırmalar sonucunda, önemli tarihi olayların oluştuğu konusunun kesin olması.

Saptama sonucu düzenlenecek belgeler: Yapılan saptamalar sonucunda tescile esas olmak üzere aşağıdaki belgeler düzenlenir.

- Taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarının tescili için gerekli bilgileri taşıyan saptama fişi.
- Tanıtmaya yeterli fotoğraflar; Tek yapılar için taşınmazı içten dıştan ve çevresiyle birlikte gösteren saptama fişi üzerinde yer alan fotoğraflar ile Arkeolojik kentsel ve doğal sit alanları için; Alanı bütünüyle algılamayı sağlamak amacıyla panoramik olarak çekilmiş fotoğraflar ve alan üzerindeki taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları ile küçük buluntuların detaylı çekilmiş, tasdikli, çekim tarihleri belirtilmiştir.
- olanaklar ölçüsünde yapılan çalışma için hazırlanmış diyapozitifler.
- Taşınmazın yerini ve sınırlarını gösterir çizim.
- Taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarını tarif eden saptama ekibinin görüşünü havi rapor ve ekinde korunması önerilen taşınmaz kültür varlıklarının listesi.
- Saptama ekibince gerekli görülen diğer belgeler.

Tescil Kararı; Taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarından Bakanlıkça Saptaması yapılanlar koruma kurullarınca değerlendirilerek tescil olunur. Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün idaresinde ve denetiminde bulunan mazbut ve mülhak vakıflara ait taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları, gerçek ve tüzel kişileri mülkiyetinde bulunan cami, türbe, kervansaray, medrese, han, hamam, mescit, zaviye, sebil, Mevlevihane, çeşme ve benzeri korunması gereken taşınmaz kültür ve tabiat

varlıklarının saptaması Vakıflar Genel Müdürlüğüce yapılarak, kültür ve tabiat varlıkları koruma kurullarınca değerlendirilerek tescil olunur. Tescili yapılan bu kültür ve tabiat varlıklarının korunması ve değerlendirilmesi aynı kurumca yapılır. Araştırma, kazı ve sondaj yapılan alanların korunması ve değerlendirilmesi Kültür ve Turizm Bakanlığı'na ait olup, bu alanlardaki uygulamalar konusundaki kararlar Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğünce yapılır.

Tescil İşlemleri: Tescil kararının ilgili kuruluşlara dağıtımı, kararı alan koruma kurumlarınca yapılır. Tescil edilen korunması gerekli taşınmaz kültür ve tabiat varlığı, il merkez ilçesinde bulunuyorsa Valilikçe, ilçe sınırları içinde kalıyorsa Kaymakamlıkça, tescil kararının Valiliğe veya Kaymakamlığa tebliğ tarihinden başlayarak en geç üç gün içinde ilan tahtalarına asmak, Belediye ilan vasıtalarıyla duyurmak ve köy muhtarlığına bildirerek, ilana ait tutanak, Bakanlığın o ildeki temsilcisine gönderilerek Tapu kütüğüne kayıt düşülür.

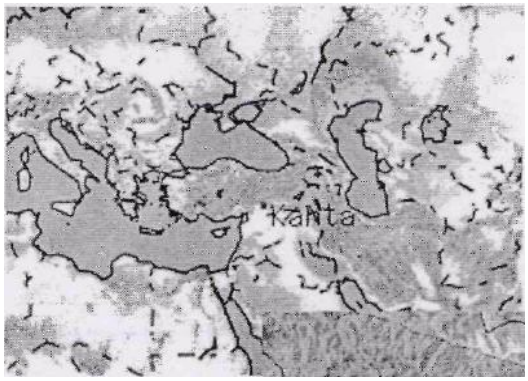
3. MATERYAL VE METOD

3.1. Materyal

3.1.1. Çalışma Alanı

Kâhta İlçe Merkezinin yerleşim yeri ova üzerindedir. İlçenin kuzey bölgesi dağlık olup, bu bölgede köyler tarım arazisi dışına, yamaçlara kurulmuştur. Güney bölümündeki köyler ise ova içerisindedir.

Kâhta; 38-17 doğu boylamı ile 37^5 kuzey enlemi üzerinde yer alır (Şekil 3.1). Denizden yüksekliği 750 metredir. Kuzeyde yüksekliği 2000 metreye ulaşan sıra dağlarla çevrili ilçe 1490 km 'lik yüz ölçüme sahiptir. Adıyaman ilinin 33 km. doğusunda yer alır. İlçe yüzölçümünün - Kâhta merkez dâhil- yaklaşık üçte ikisi l. derecede, kalan yaklaşık üçte biri ise 2. derecede deprem bölgesi içindedir.

Şekil 3.1. Çalışma Alanının konumu

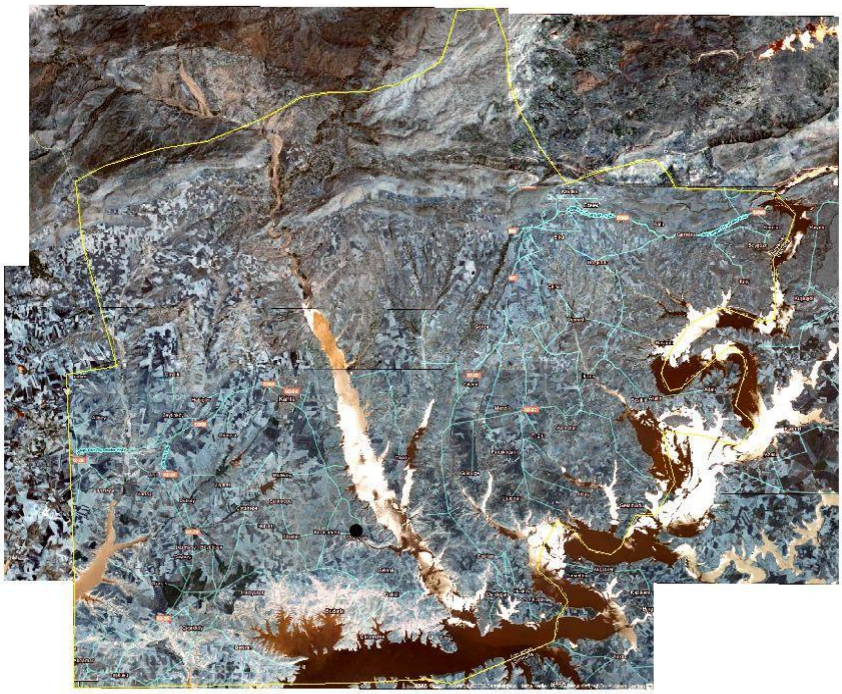
Kâhta ilçesi, doğuda Gerger ilçesi, güney ve güneydoğuda Şanlıurfa ili, güneybatıda Samsat ilçesi, batıda Adıyaman, kuzeyde Sincik ilçesi ve Malatya ili ile çevrilidir. Şu anda ilçenin doğu ve güneydoğu kesimindeki sınırını Atatürk Baraj Gölü meydana getirmektedir.

İlçenin kuzey kesimi dağlık alanlardan meydana gelirken, güney kesimi düzlük alanlardan meydana gelmektedir. Kuzeydeki en yüksek nokta Nemrut Dağıdır (2.206m), dağlık alanlardan güneye doğru gidildikçe önce plato alanlarına sonra

geniş ovalara geçilir

Kâhta Antitoros Dağlarının güney eteklerinde başlayıp güneye doğru alçalan ve Harran ovasına doğru uzanan bir arazi yapısına sahiptir. İlçe merkezi düz bir alanda kurulmuştur. Güneydoğu Toroslar silsilesi üzerinde Karadut Köyünün kuzeyindeki 2.206 m. yüksekliğindeki Nemrut Dağı ilçenin belli başlı önemli dağıdır. Bu değişik coğrafik yapısının oluşturduğu tarım ve yerleşim olanakları nedeniyle Kâhta birçok uygarlığın yerleşkesi olmuştur.

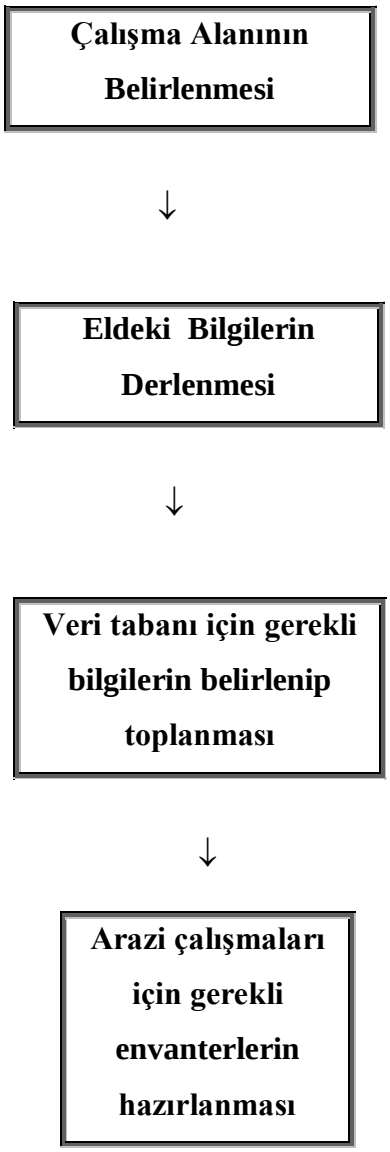
Çalışma alanının tamamını içine alan uydu görüntüsü Google Earth 'tan alınarak coğrafik düzeltmesi yapılarak CBS ortamına aktarılmıştır. (Şekil 3.2)

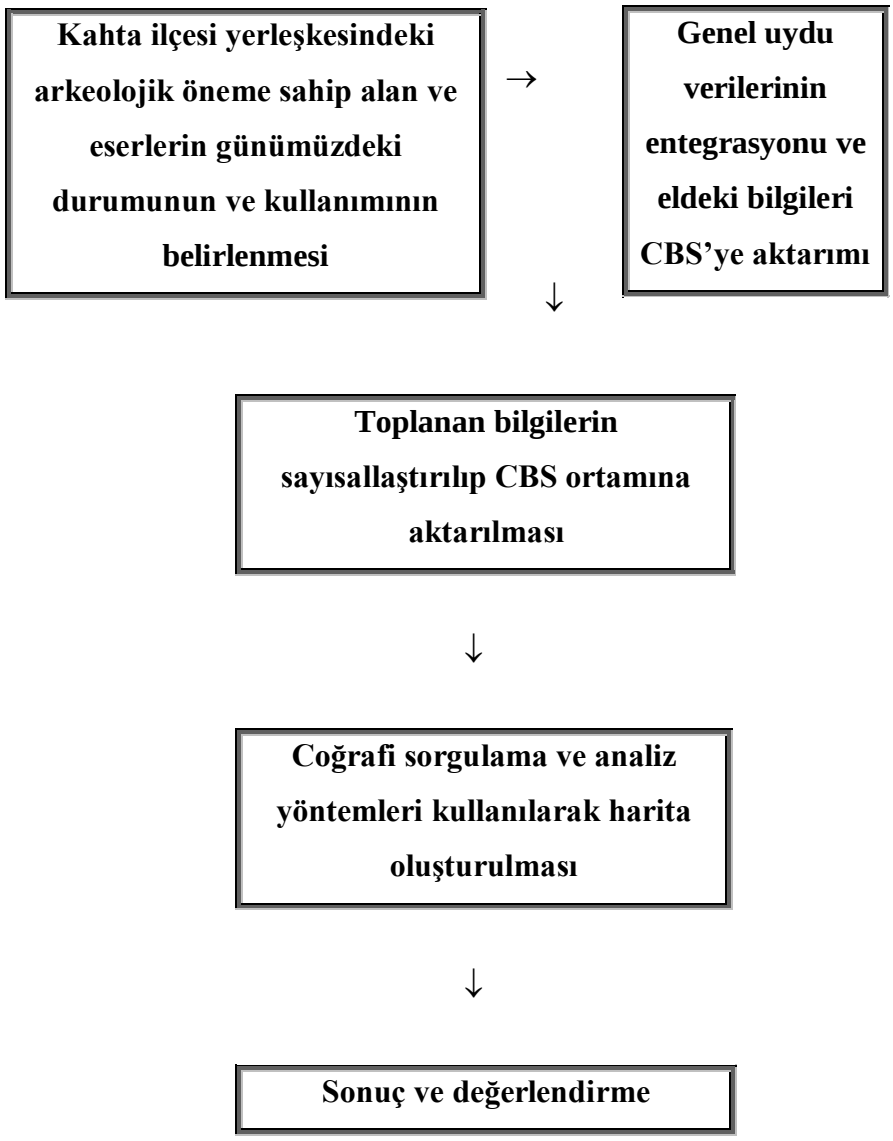

Şekil 3.2. Çalışma alanı sınırlarını gösteren Mart 2006 tarihli uydu görüntüsü

3.2. Metod

- **Çalışmanın Akış Diyagramı**

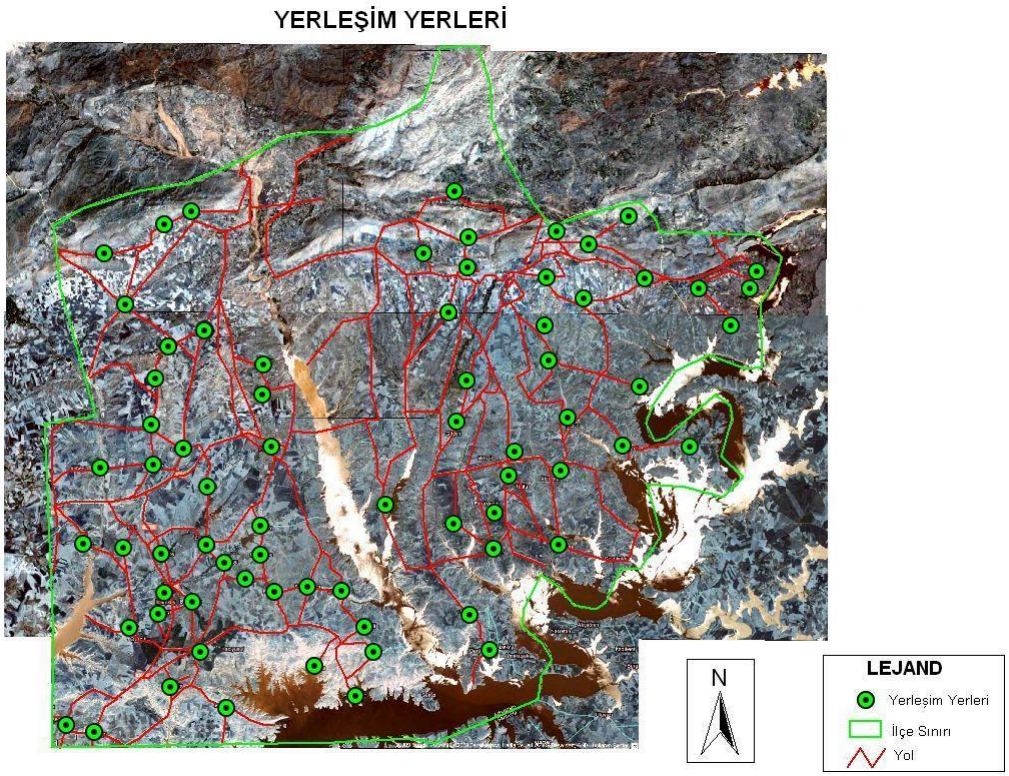
İlk olarak Adıyaman ve Kahta'da yapılan arkeolojik çalışmalar ve kültür envanteri ile ilgili kaynak taraması yapılmıştır. Bilindiği gibi Kahta, Cumhuriyet döneminde yer değiştirerek eski Kahta yerleşiminden 26 km güneyindeki şimdiki yerine taşındığından dolayı arazi çalışmaları merkezde başlayıp eski yerleşim yerine doğru yoğunlaşmıştır.

Çalışma alanı ile ilgili Adıyaman Arkeoloji Müzesi, İl Kültür Turizm Müdürlüğü, Kahta Belediyesi, İl Özel İdaresi'nde bulunan yetkililerden bilgiler toplanmıştır.

Adıyaman Arkeoloji Müzesi kütüphanesindeki kaynaklar incelenmiştir.

Kahta Belediyesinden alınan sayısal 92 adet uydu verisi foto-mozaik olarak CBS ortamına aktarılmıştır. Bu fotoğraflar yüksek çözünür olup yer ayrım detayları 1*1 metredir. Renkli pankromatik olarak kaydedilen bu verilerin coğrafi düzeltmeleri ArcViewprogramı yardımıyla yapılmış ve ekran üzerinde sayısallaştırma işlemi gerçekleştirilmiştir. Bilindiği gibi Kahta Cumhuriyet döneminde yer değiştirerek eski Kahta'dan 26 km güneyindeki şimdiki yerine taşındığından dolayı arazi çalışmaları merkezde başlayıp eski yerleşkeye doğru yoğunlaşmıştır Kahta ilçesinin taşınması sonucu ilçede tarihi doku 1960 yıllarında tamamlanan yapılarla temsil edilmektedir. Bu nedenle sadece kerpiçten yapılmış evlerin yoğun olduğu mahalleler CBS ortamına aktarılmıştır. Ayrıca İlçe merkezindeki Kaymakamlık, Belediye binası ve Ulu Cami de CBS ortamına aktarılmıştır.

Google Earth'tan alınan uydu görüntüleri ERDAS IMAGE 8.7 programı yardımıyla coğrafik düzeltmesi yapılmış ve foto-mozağiyi oluşturulmuştur. Çalışma alanında bulunan yollar ve köyler Arc View ortamında sayısallaştırılmıştır Şekil 3.3).

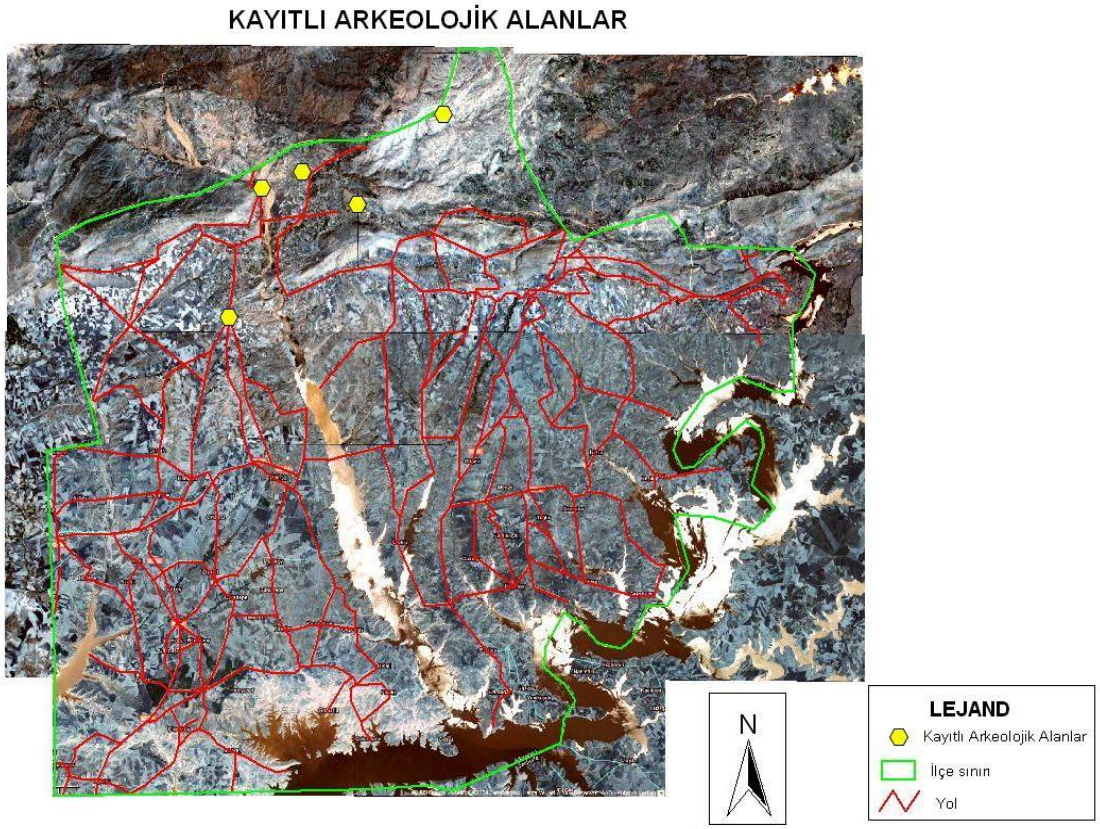

Şekil 3.3. Çalışma alanındaki köylerin yerleşimi ve yollarının sayısallaştırılmış görüntüsü

4. ARAŞTIRMA BULGULARI

4.1 Kayıtlı Arkeolojik Alanlar

Kahta İlçe sınırları içerisinde bulunan kayıtlı 5 adet arkeolojik alan çalışmanın başlamasıyla saptanıp Google Earth 2006 tarihli uydu görüntüsü üzerinde sayısallaştırılmıştır (Şekil 4.1 ve EK-1)

Şekil 4.1. Çalışma alanındaki kayıtlı Arkeolojik Alanların ve Yollarının Sayısallaştırılmış Görüntüsü

Nemrut Dağı: Nemrut Dağı, gerek olağanüstü büyüklükteki anıtları, gerekse dev tümülüsünün altında sakladığı binlerce yıllık sır ile, bugün tüm dünyanın ilgi ve merakının üzerinde toplandığı, insanlık tarihinin ender rastlanır kültür ürünlerinden biridir (4.2.a, 4.2.b. 4.2.c.). Anadolu'nun küçük bir Helenistik Çağ devletinin kraliyet kültürüne adanmış bu tapınaksal mezar, düşünülüş biçimi bakımından günümüz Türkiye'si içinde sembolik bir değer taşımaktadır. Kommagene İ.Ö 2.-1. Yüzyıllarda Batı Roma İmparatorluğu'yla, Doğuda Part Krallığı arasında her iki tarafla da iyi geçinmek zorunda olan küçük bir devlet. Bu nedenle komşu kültürleri harmanlaması siyasi açıdan stratejik bir yaklaşım olarak kabul edilebilir.

Ülkesinin gerek coğrafi ve politik konumu, gerekse etnik yapısı nedeniyle Doğu ile Batı arasındaki rolünün bilincinde olan Kommagene Kralı Antiochos (İ.Ö.yak.69-39), Devrin Doğu Batı kültürlerinin temsilcileri Pers-Part ve Yunan-Roma düşüncelerinin kaynaştığı yeni bir kültür ve din anlayışı ortaya koymuştur. Yani Antiochos, ülkesinde daha o devirde, Doğu ve Batı zihniyetinin bir sentezini yapmış, böylece ülkesini iki zihniyetin çatıştığı değil, kaynaştığı bir ortam haline getirmeye çalışmıştır. Nemrut Dağı'ndaki Herothesion'da tanrı heykellerinin tahtlarına kazıttığı yazıtlarda Kral Antiochos bu arzu ve amacını bütün ciddiyet ve kesinliğiyle dile getirmiştir (Anonim, 1988) (Ek 1'de A noktası).

Şekil 4. 2.a. Nemrut Dağı Doğu Terası

Şekil 4.2.b. Nemrut dağından bir heykel

Şekil 4.2.c. Nemrut Dağı Batı Terası

Arsemia : MÖ3.yy da Kommageneli Arsemes tarafından kurulmuş, o dönemin yazlı başkenti olduğu bilinmektedir. Kahta Kalesi ile karşı karşıyadır. Günümüze iki tünel ve birkaç heykel ulaşabilmiştir. Kentin kitabelerinde kurucusu Arsemes için övgüler bulunmaktadır.

Bulunan en önemli eserlerden biri de kommagene krallığının kurucusu Mithiridates Kalinikos'un Herkül (Herakles. Şekil 4.3.) ile tokalaştığı rölyeftir. Mağaralar ise insan eliyle oyulmuş olup bir tanesinin uzunluğu 158 m'dir ve sonunda 2 odaya ulaşılır ki bunlar mezar yerleridir.(Ek 1'de B noktası).

Şekil 4 .3. Mithiridates Kalinikos'un Herakles ile tokalaştığı rölyef

Cendere Köprüsü Kahta'nın 18 km kuzeyindedir. Fırat nehri üzerindeki tek gözlü taş köprü Kommagene ya da Roma krallığı devrinden kalma olduğu sanılmaktadır. Köprünün ayakları sert kayalıklara oturtulmuştur, su seviyesinden yüksekli 18 m, boyu ise 30 metredir. (Şekil 4.4.) (Ek 1'de C noktası)

Şekil 4.4. Cendere köprüsü

Karakuş Tümülüsü Kahta'nın 12 km kuzeyinde dört sütunlu bir dikilitaştır. Sütunların birinin tepesinde başı kopuk büyük bir kartal heykeli, batıdakinin tepesinde Mithiridates kabartması vardır. Öbür ikisinde heykel yoktur. Kommagene Krallığı devrine aittir (Şekil 4.5.) (Ek 1'de D noktası)

Şekil 4 .5. Karakuş Tümülüsü ve taş heykel

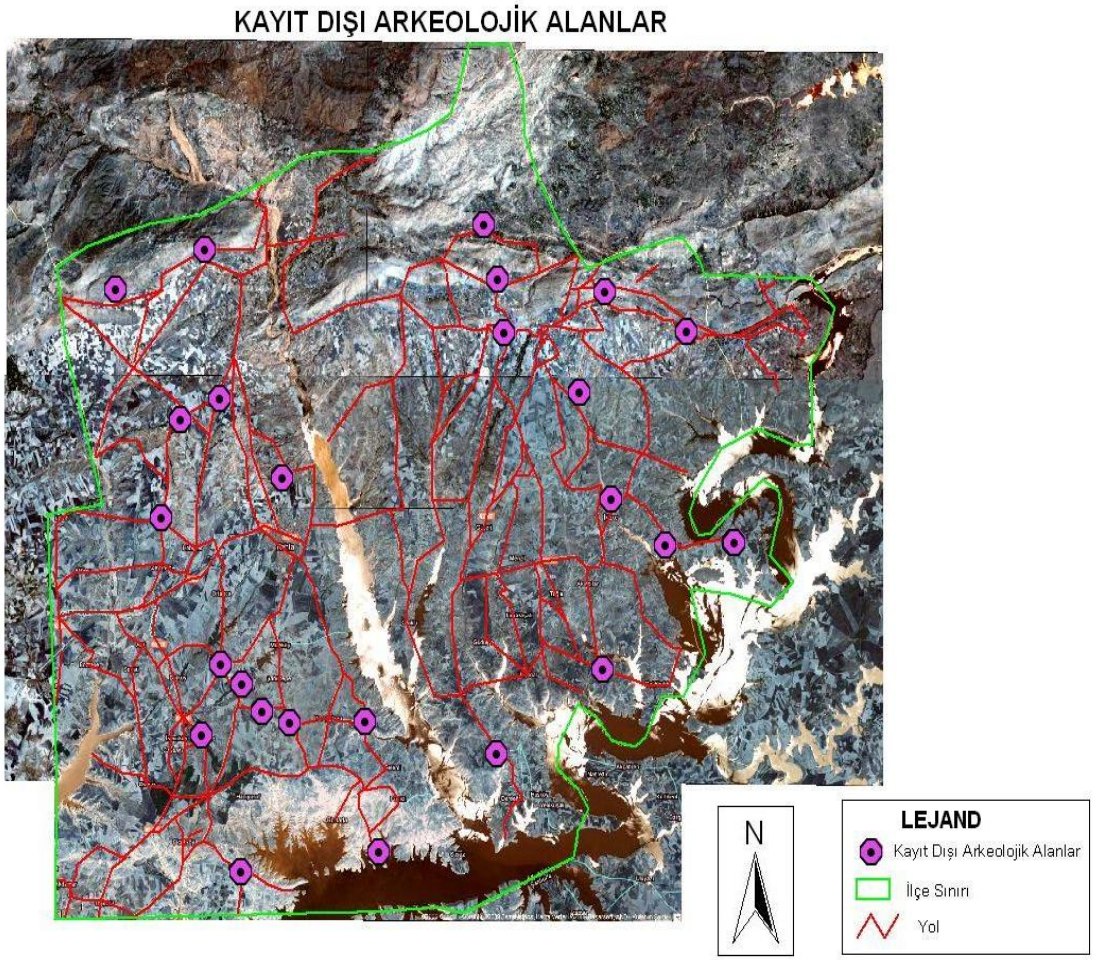
Yeni Kale (Kahta Kalesi) : Kahta'nın 20 km kuzeyinde Hitit devrinden kalmadır. Kahta Çayı ile çevrili olması Kahta kalesinin günümüze kadar bozulmadan gelmesini sağlamıştır (Şekil 4.6.) (Ek 1'de E noktası).

Şekil 4.6. Yeni Kale (Eski Kahta Kalesi)

4. 2. Kayıt Dışı Arkeolojik Alanlar

Çalışmanın ilerlemesi aşamasında kayıt dışı alan ve eserlerin yerleri saptanıp Google Earth 2006 tarihli uydu görüntüsü üzerinde sayısallaştırma işlemi yapılmış ve bu alanlarla ilgili veriler ArcVieW programı yardımıyla CBS ortamına aktarılmıştır (Şekil 4.7 ve EK-2).

Şekil 4.7. Çalışma Alanındaki Kayıt Dışı Arkeolojik Alanların ve Yollarının Sayısallaştırılmış Görüntüsü

Kozağaç Köyü Gerik Höyüğü; Kozağaç Köyü'nün 1 km doğusunda bulunmaktadır (şekil 4.8.) (ek 2'de 1 numaralı nokta)

Şekil 4.8. Kozağaç Köyü Gerik Höyüğü

Mevcut durumu: Höyük insan eliyle, otlatma, izinsiz kazı ve tarımsal amaçlarla tahrip edilmektedir.

Adalı (Garmük) Köyü Garmük Höyüğü; Adalı köyünün 2 km batısında yol kenarında bulunan bir tarlada bol miktarda kırılmış işlenmiş çanak çömlek parçaları ve 1-2cm çapında kübik mozaik parçaları bulunmaktadır. Bu parçalara, tarlanın da yeni sürülmüş olmasından dolayı, her adımda rastlamak olasıdır. Tam ortasından köy yolunun geçtiği genişçe bir alana sahip olan bu bölge eski bir yerleşim yerini andırmakla birlikte, bölgeye hakim bir tepede olmasından dolayı höyük şeklinde bir yapıya da sahiptir. Buluntular şüpheli kaydıyla Roma Dönemine tarihlendirilebilir (Şekil. 4.9 a; 4.9.b). (Ek 2'de 2 numaralı nokta)

Şekil 4.9.a.Adalı Garmük Höyüğü' nden seramik parçaları

Şekil 4.9.b. Adalı Garmük Höyüğü' nden seramik parçaları

Mevcut durumu: Höyük sürülüp tarla olarak kullanılmaktadır. Seramik parçaları, arkeolojik öneme sahip eserler koruma altına alınmayıp kültür varlığı olarak tescilleri yapılmamıştır.

Teğmenli Köyü Keklik Mezrası: Teğmenli köyü Keklik mezrasının 500 m güneydoğusunda bulunan Kahta Çayının güney yamacında bulunmaktadır. İki katlı olarak oyulmuş birinci katta 2 oda, ikinci katta tek oda görülmektedir
(Şekil 4.10.) ((Ek 2'de 3 numaralı nokta).

Şekil 4.10. Teğmenli Köyü Keklik Mezrası Kaya Oyma Yerleşim Alanı

Mevcut durumu: Gerek pikniğe gelen insanlar gerekse civar köyde oturan insanlar tarafından dikkatsiz biçimde önemi yeterince bilinmediği için zarar verilmektedir.

Boğazkaya Köyü: Mimari yapısı bakımından ele alındığında tapınak olma olasılığı oldukça yüksektir. Yapılacak olan bilimsel bir çalışmayla benzer yapıların mimari çizimlerinin yapılıp bu kalıntıların koruma altına alınması gerekmektedir(Şekil 4.11) (Ek 2'de 4 numaralı nokta).

Şekil 4.11. Boğazkaya Kaya Oyma Odaları

Mevcut durumu: Köyün merkezinde bulunması yapının tahrip edilmesinde önemli bir etken olmuştur. Harabe haldedir ve herhangi bir tabela ile tarihi eser olduğu belirtilmektedir.

Çıralık Köyü: Kilisk mezrasının merkezinde yer alan tarihi yapının üzeri kubbe şeklinde inşa edilip köylüler tarafından hayvan barınağı olarak kullanılmaktadır (Şekil 4.12) ((Ek 2'de 5 numaralı nokta)

Şekil.4.12. Çıralık köyündeki barınak olarak kullanılan tarihi yapının içinden bir görüntü

Mevcut durumu: Yapının içinde bulunan niş içerisinde odunlar dizilmiş durumda ve aynı zamanda hayvan barınağı olarak kullanılmaktadır. Bu nedenle hızla orijinal dokusunu yitirmektedir.

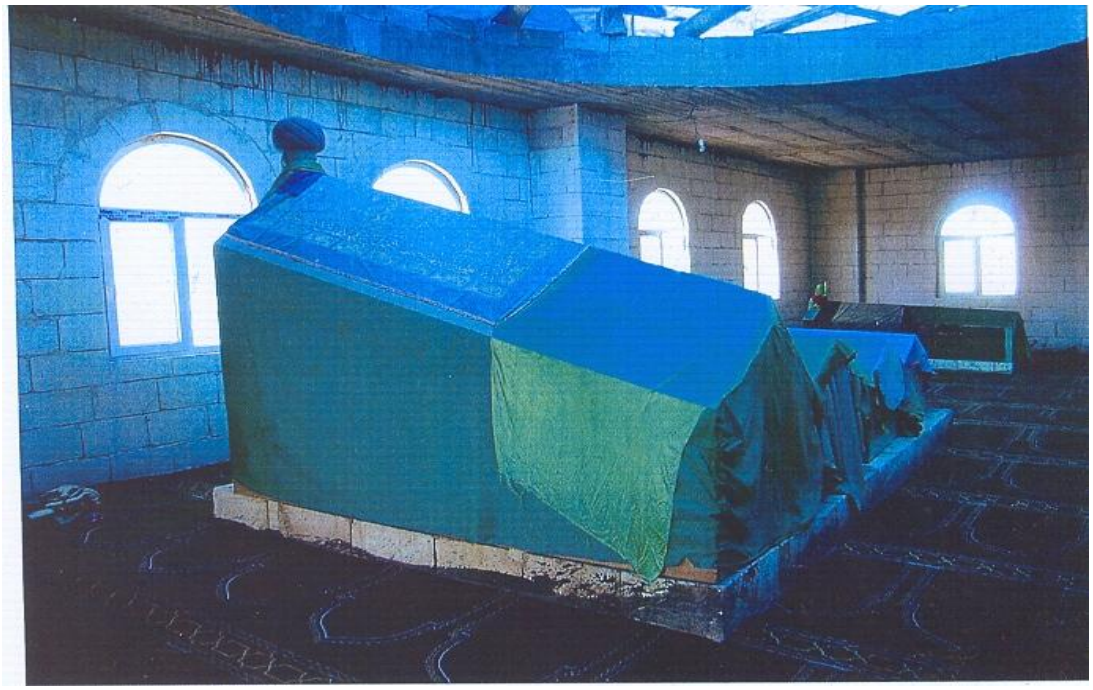
Akpınar Köyü: Akpınar Köyün 2 km doğusunda kaya oymaları bulunmaktadır (Şekil 4.13.) ((ek 2'de6 no. İle gösterilen nokta)

Şekil 4.13. Akpınar köyü kaya oyması odalar

Mevcut durumu: Kaya oymaları doğal etkenler, hayvanlar ve insanlar tarafından tahrip edilmiştir. Eserlerin arkeolojik eser olduğunu belirten bir uyarıcı levha bulunmamaktadır.

Ziyaret Türbe (Hacı Yusuf Türbesi): Köyün ortasında yer alan türbede 13. y.y' ın ikinci yarısında buralarda yaşayan bir evliyanın yattığı söylenmektedir. Türbe şu anda köylüler tarafından onarılmıştır. Türbenin içinde Hacı Yusuf ve ailesinden 4 kişinin mezarı bulunmaktadır. Halkın en fazla ziyaret ettiği mekanlardan biridir (Şekil 4.13) ((Ek 2'de 7 numaralı nokta)

Şekil 4.14. Hacı Yusuf Türbesi

Mevcut durumu: Yerel halk tarafından restore edilmiş ziyarete açık durumdadır. Diğer eserlerle karşılaştırıldığında göreceli olarak iyi konumdadır.

Çataltepe Köyü: Halk arasında İbrahim Halil ziyareti olarak bilinen türbe Çataltepe köyü sınırları içinde bulunmaktadır (Şekil 4.15) ((Ek 2'de 8 numaralı nokta)

Şekil 4.15. Çataltepe Türbe (Halil İbrahim Türbesi)

Mevcut durumu: Yıkılmış halde ama yerel halk tarafından ziyaret edilmektedir. Bu nedenle acil bir onarımdan geçmesi önem taşımaktadır.

Narsırtı Höyük: Höyük Narsırtı yerleşim yerinin ortasında bulunmaktadır (Şekil 4.16) (Ek 2'de 9 numaralı nokta)

Şekil 4.16. Narsırtı Höyüğü

Mevcut durumu: Höyüğün etrafı oyulmuş, Üst kısmında da köyün su deposu bulunmakta oldukça tahrip edilmiş durumdadır. Höyük ayrıca otlatma amacıyla kullanıldığından yüksek bozunma sürecindedir.

Köseler Türbe : Halk arasında Jandarma Türbesi olarak da adlandırılıyor. Üzerinde Arapça ve Osmanlıca yazılar bulunmakta (Şekil 4.17) (Ek2'de 10 numaralı nokta)

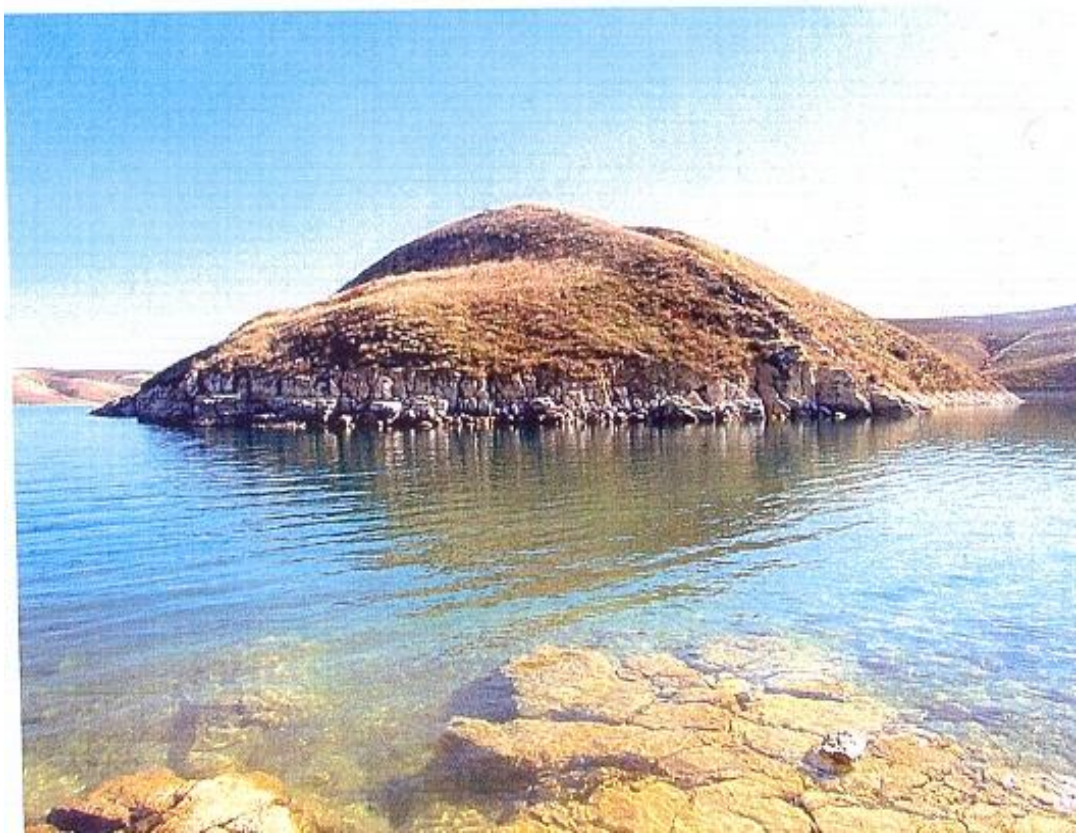

Şekil 4.17. Köseler Türbe

Mevcut durumu: Köy mezarlığının içinde olması insanların inançlarından dolayı fazla tahrip edilmesini engellemiştir.

Büyükbey: Yinoğlu Türbesi Büyükbey köyünün 2 km doğusunda bulunan türbe yerel halk tarafından oldukça önemsenmekte ve yağmur duasına buradan çıkıldığı söylenmektedir (Ek 2'de11 numaralı nokta).

Güzelçay Kalesi: Güzelçay Köyünün 3 km doğusunda bulunmaktadır. Burada bir araştırma yapılmadığı için sağlıklı bir tarihlendirme de yapılamamıştır(Şekil 4.18.) (Ek 2'de 12 numaralı nokta)

Şekil 4.18**.** Güzelçay Kalesi

Mevcut durumu: Büyük bir bölümü Atatürk Baraj Gölü suları altında kalmış ve oldukça zarar görmüş durumdadır. Acil olarak açma yapılarak kronolojik kesiti ortaya konulmalıdır.

Karadut Kaya Oyma : Köyün güneyinde kayalıklara oyulmuş iki tane kaya oyması bulunmaktadır. Ayrıca bu kaya oymalarının yakınlarında başta el değirmeni olmak üzere çeşitli buluntular mevcuttur (Şekil 4.19) (Ek 2'de 13 numaralı nokta)

Şekil 4.19. Karadut Kaya Oymaları

Mevcut durumu: Sarp kayalıklar üzerinde olması kısmen korunmasını sağlamıştır. Buna karşın detaylı bilgi edinilebilmesi için araştırma kazısı yapılması gerekmektedir.

Aydınpınar Yerleşim: Aydınpınar köyünün kuzeyinde kayalıklar üzerindeki düzlükte eski bir yerleşim yeri kalıntıları bulunmaktadır. Bu kalıntılar arasında bulgur, yarma vb tahılların öğütülmesinde kullanılan insan ya da hayvan gücüyle çalıştırılan genelde bazalttan yapılan ve ilk örneklerine Neolitikte rastlanan el değirmeni de bulunmaktadır (Şekil 4.20; 4.21).
(Ek 2'de 14 numaralı nokta)

Şekil 4.20. Aydınpınar köyü yakınlarından el değirmeni

Mevcut durumu: Buluntular etrafa dağılmış, define arayıcıların uğrak yeri haline gelmiş durumda en kısa zamanda araştırma yapılması gereken yerlerdendir. Bölgenin arkeolojik alan olduğunu belirten gerekli uyarı levhaları bulunmamaktadır.

Şekil 4.21. Aydınpınar köyü yakınlarından Seramik parçaları

Kırkgöz Köyü (Narince). Kırkgöz köyü kayalıklarının tepesinde bulunan yerel halk tarafından kilise olarak adlandırılan yapı oldukça tahrip edilmiştir ve herhangi bir koruma altında değildir (Şekil 4.22.) (Ek 2'de 15 numaralı nokta)

Şekil 4.22.Kırkgöz köyü kilise kalıntıları

Mevcut durumu: Define arayıcıları ve yerel halk tarafından tahrip edilmiştir. Acil arkeolojik kazı yapılması gerekmektedir.

Eceler Köyü: Eceler köyünün yakınlarındaki kare ve dikdörtgen şeklinde kaya oymaları bulunmaktadır (Şekil 4.23.) (Ek 2'de16 no. İle gösterilen nokta).

Şekil 4.23. Eceler köyü kaya oymaları

Mevcut durumu: İnsan eliyle tahrip edilmiştir.

Ballı Köyü Sergir Tepesi; Köyün 500 m doğusunda eski bir yerleşim yeri olması muhtemel yapı temelleri bulunmaktadır (Şekil 4.24.) (Ek 2'de17 numaralı nokta)

Şekil 4.24.Ballı Köyü Sergir Tepesi

Mevcut durumu: Buradaki yapı taşları yerel halk tarafından kullanılmak üzere taşınmış ve burası sürülerek şu anda tarla olarak kullanılmaktadır. Bu nedenle onarımı ve korunması olası değildir.

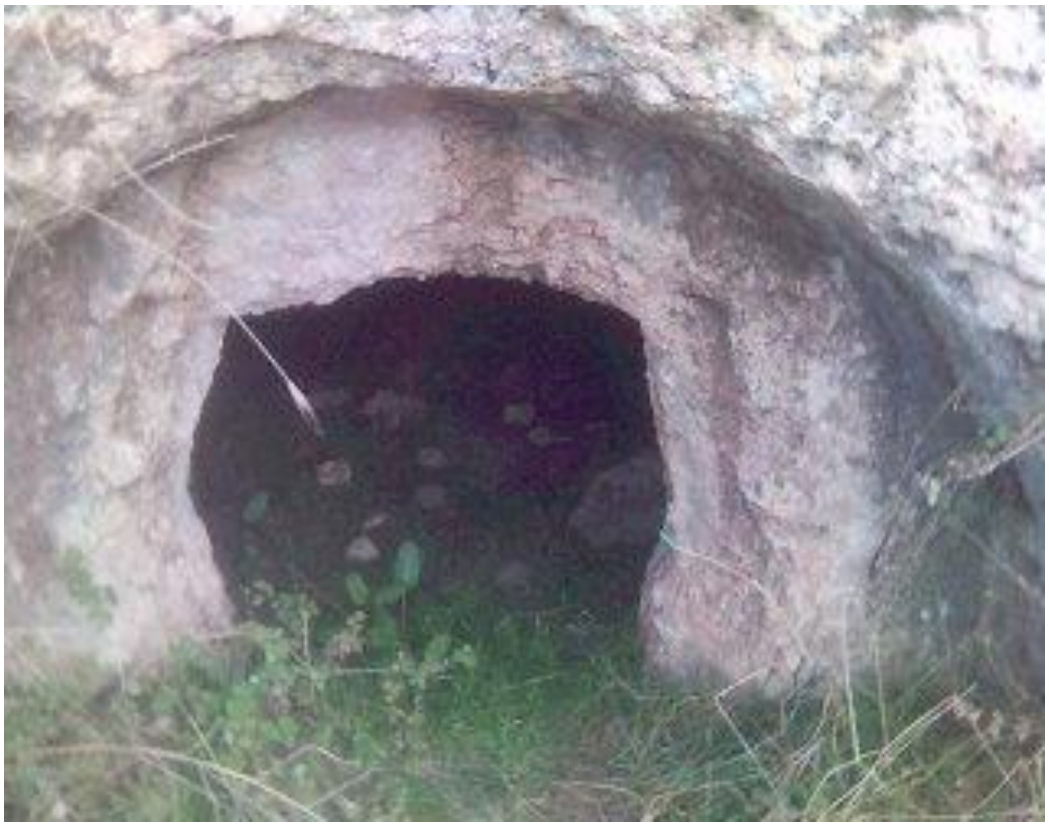
Ekinci Köyü: Ekinci köyünün 200 m batısında kaya oyma mezar bulunmaktadır (Şekil 4.25) (Ek 2'de 18 numaralı nokta).

Şekil 4.25. Ekinci köyü kaya oyma mezar

Mevcut durumu: Define arayıcıları ve civar köyde yaşayan halk tarafından tahrip edilmiş durumdadır.

İkizce Köyü: Kaya mezarı İkizce dere yatağının kuzeyinde yer almaktadır. (Şekil 4.26) (Ek 2'de 19 numaralı nokta).

4.26. İkizce köyü kaya oyma mezar

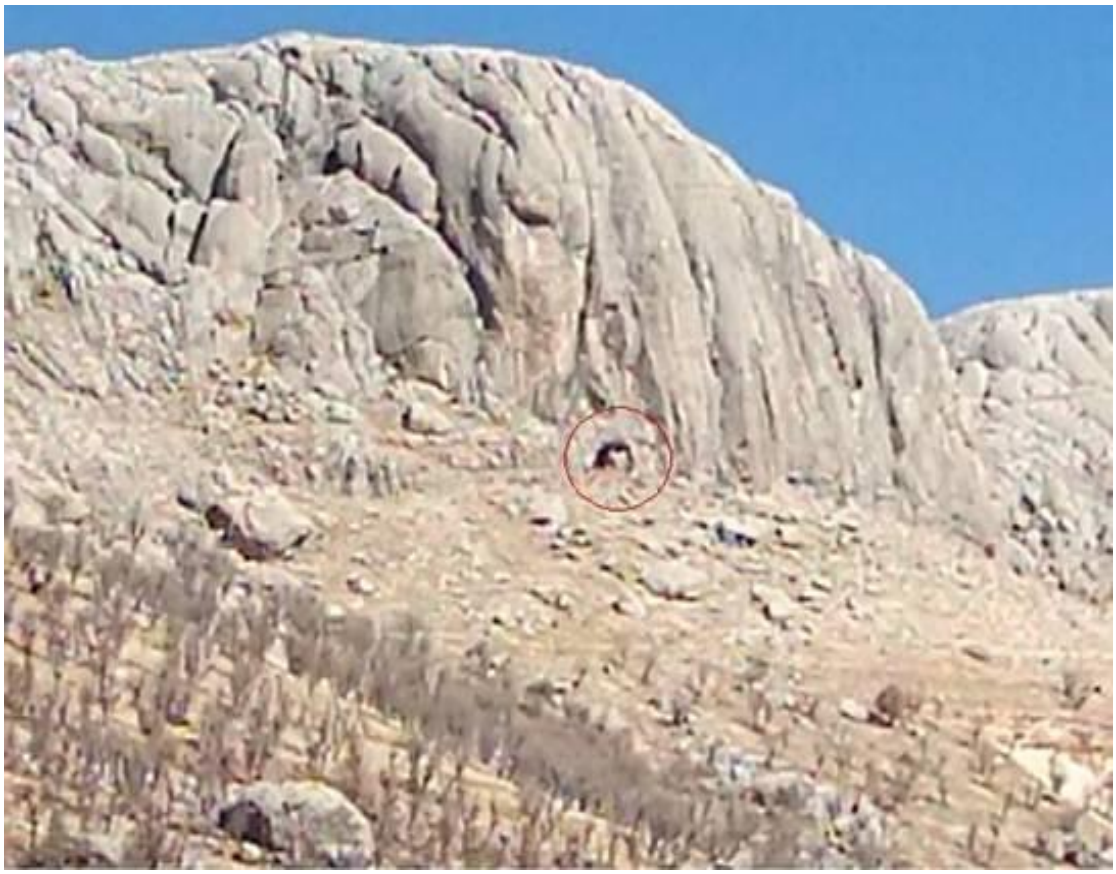
Mevcut durumu: Define arayan insanlar tahrip edilmiş durumdadır.

Dumlu Köyü: Dumlu köyünün kuzeydoğusunda ve güneydoğusunda eski yerleşim yerine ait izlere rastlanmaktadır.Yeni yerleşim alanlarının eski yerleşim alanına yakın olması arkeolojik önem taşıyan eser ve alanlara büyük oranda zarar verilmesine yol açmaktadır (Şekil 4.27a.; Şekil 4.27b) (Ek 2'de 20 numaralı nokta).

Şekil 4.27.a. Dumlu Köyü eski yerleşim yeri

Minas Mağarası: Dumlu köyünün 2 km kuzey doğusunda dolomitik kireçtaşından oluşan sarp kayalıklar üzerinde bulunan mağara, köylüler tarafından Minasın yeri ya da Minasın Mağarası olarak adlandırılmaktadır.

Şekil 4.27.b**.** Minas'ın Mağarası

Mevcut durumu: Sarp kayalıklar üzerinde olması kısmen de olsa korunmasını sağlamıştır ancak yine de gerek doğal olaylar gerekse define avcıları buraya ve civardaki diğer arkeolojik alanlara zarar vermektedir. Bununla birlikte doğa ve insan etkisiyle bozunma sürecindedir.

Beşikli Köyü: Beşikli köyünün 3 km batısında baraj gölünün karşı yamacında sarp kayalıkların üstünde bulunmaktadır (Şekil 4.28.) (Ek 2'de 21 numaralı nokta).

Şekil 4.28. Beşikli Köyü Kaya Oyması yerleşim alanları

Mevcut durumu: Bir kısmı baraj suları altında kalmıştır. Geride kalan mağaralarda ayrıntılı çalışma yapılmamıştır.

Aktaş Köyü : Aktaş köyünün 500 m doğusundaki höyükte çeşitli buluntular yüzeyde rahatça görülmektedir, bunun nedeni höyüğün tarla olarak kullanılmak üzere sürülmesidir (Şekil 4.29.) (Ek 2'de 22 numaralı nokta).

Şekil 4.29. Aktaş Höyükten seramik parçaları

Mevcut durumu: Höyük sürülerek büyük bir kısmı tahrip edilmiştir. Buna karşın açma yapılarak kronolojik tabakaların bir kısmı tanımlanabilir.

Eskitaş Mağarası: Eskitaş Köyüne çok yakın zincirli mağaralar bulunmaktadır. Bu mağaraların bir kısmı girilebilir durumdadır, araştırma yapılması gereken yerlerden biridir (Şekil 4.30) (Ek 2'de 23 numaralı nokta).

Şekil 4.30. Eskitaş Mağarası

Mevcut durumu: Girişin yarısını toprak örtmüş durumda, 20 den fazla mağara da girilebilir durumdadır. Ancak mağaraların ziyarete açılabilmesi için temizlik çalışmaları yapılmalıdır.

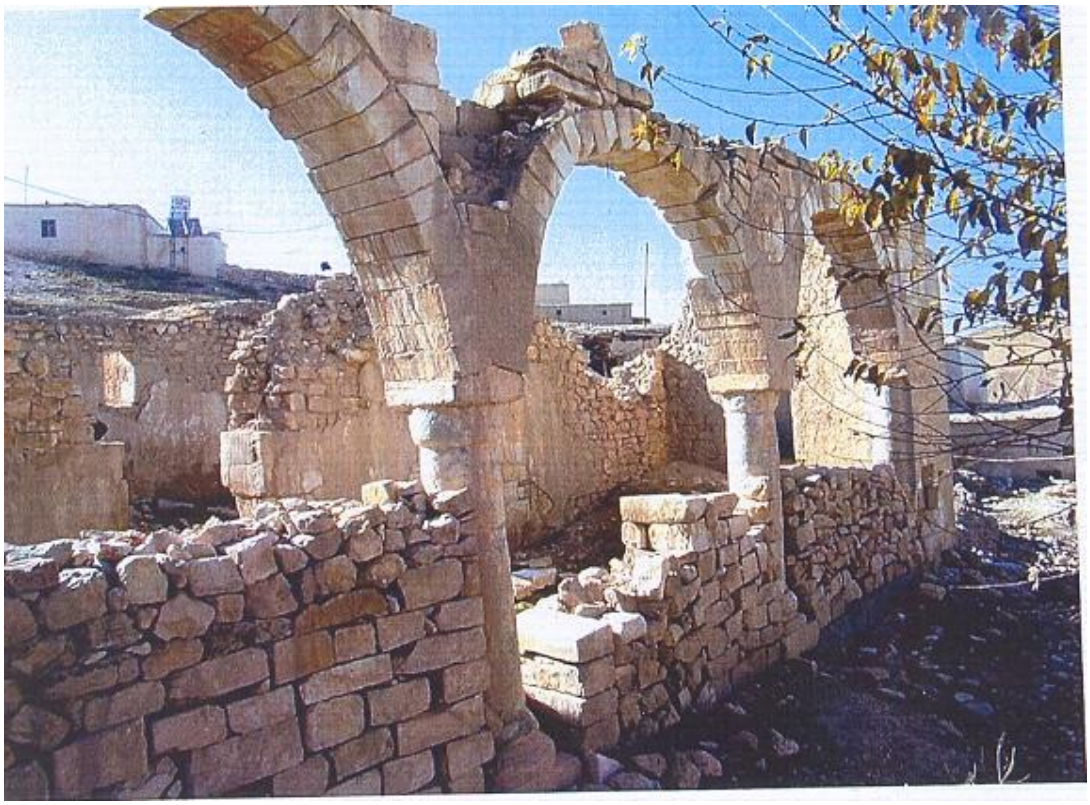
Çakırçeşme Türbesi: Çakırçeşme Köyünde bulunan türbe yerel halk arasında Ebu Sadık olarak da bilinir (Şekil 4.31) (Ek 2'de 24 numaralı nokta).

Şekil 4.31. Çakırçeşme Ebu Sadık Türbesi

Mevcut durumu: Yerel halk tarafından gelişigüzel restore edilmiştir. Ziyarete açık durumdadır.

Tarihi Belören Camii; Belören köyünün güneyinde harabe halde bulunmaktadır. 1939 da onarım geçirdiği taşlar üzerinde yazılı olan yapı insanlar tarafından oldukça tahrip edilmiştir (Şekil 4.32.) (Ek 2'de 25 no. İle gösterilen nokta)

Şekil4.32. Tarihi Belören Camii

Mevcut durumu: İnsanlar tarafından büyük bir kısmı tahrip edilmiş durumdadır. Ancak koruma altında olmadığından kısa süre sonra geriye kalanlarında yok olma tehlikesi bulunmaktadır.

4.3. İlçe Merkezindeki Yapılar

Ulu Cami: 1938 yılında ibadete açılmış, Kahta'da yapılan ilk camidir 1962 yılında ise minaresi yapılmıştır. Aşağıda cami nin cepheden bir görünümü de mevcuttur (Şekil 4.33). çeşitli gelişigüzel onarımlar ve eklemeler yapının orijinalliğinin bozulmasına yol açmıştır.

Şekil 4.33.Kahta İlçe merkezindeki Ulucami cepheden görünüm

Kahta Kaymakamlık Binası: 1952 yılında yapılan bina ilk olarak Adliye binası olarak kullanılmıştır. Daha sonra Nüfus Müdürlüğü, Vergi Dairesi, Tarım Müdürlükleri de binada hizmet vermiştir. (Şekil 4.34.). 1980'de binanın bodrum katı cezaevi olarak kullanılmıştır. 2000 yıllardan sonra Tarım Müdürlüğü ve Vergi Dairesi yapılan yeni binaya taşınmıştır. Bina şu anda Kaymakamlık ve Nüfus Müdürlüğü tarafından kullanılmaktadır**.**

Şekil 4.34. Kahta Kaymakamlık Binası

Kahta Belediyesi: 1950 yıllarında tek kat olarak yapılan bina ilk önceleri sinema salonu olarak faaliyet göstermiştir. Daha sonra bina 3 kata tamamlanıp, belediye hizmet binası olarak hizmet göstermeye başlamıştır (Şekil 4.35).

Şekil 4.35. Kahta Belediyesi Hizmet Binası

- **İlçe Merkezindeki Kerpiç Yapılar**

Kerpiç: Tarihi çok eski dönemlere uzanan kerpiç, bugün teknolojide gelinen noktalara rağmen hala kullanım yönünden geçerliliğini korumaktadır. Anadolu'da ve kırsal kesimlerde insanları barındıran yapıların ana malzemesini günümüzde hala kerpiç oluşturmaktadır.

Toprak malzemeden üretilen kerpiç, çok eski dönemlerden beri insanların yararlandığı yapı malzemelerinin başında gelmektedir. Kerpiç; kil, kum ve samanın belirli ölçülerde alınarak suyla karıştırılmasıyla elde edildiğinden çevreye zarar veren malzeme içermemektedir

Kalıplarda şekillendirilen kerpiç harçları sıcak günlerde havada kurutulması sonrasında belirli ve sınırlı bir basınç dayanıklılığı kazanmaktadır. Yapıların dış duvarlarında ve iç bölme duvarlarında kullanılan kerpiç, suya karşı her zaman duyarlı bir malzeme olarak dikkat çekmektedir (Anonim, 2009 d).

Kahta ilçe merkezinde özellikle eski evlerde kullanımı hala yaygın olan kerpiç, bütün toprak yapılar gibi gerek kalın ebatlarda kullanıldığından, gerekse

kendine has özelliğinden ötürü izolasyon malzemesi olarak değerlendirilebilir.

Dünyada betonarme yapıların hızla yaygınlaşmasına rağmen özellikle kırsal kesimlerde varlığını devam ettirmeyi başaran kerpiç yapılar, bilim dünyası tarafından da yaşanılması sağlıklı mekanlar arasında gösterilmektedir.

Uzmanlar, kerpiç ve bu malzemeden yapılan yapıların özelliklerini şöyle sıralıyor

Kerpiçten yapılan evler yaz aylarında fazla sıcağı ve kış aylarında fazla soğuğu yapı içine geçirmezler. Kerpiç evlerin içi yazın serin, kışın sıcak olmaktadır. Bu özellik sayesinde ısıtma için kullanılan enerjiden tasarruf sağlanmış olur.

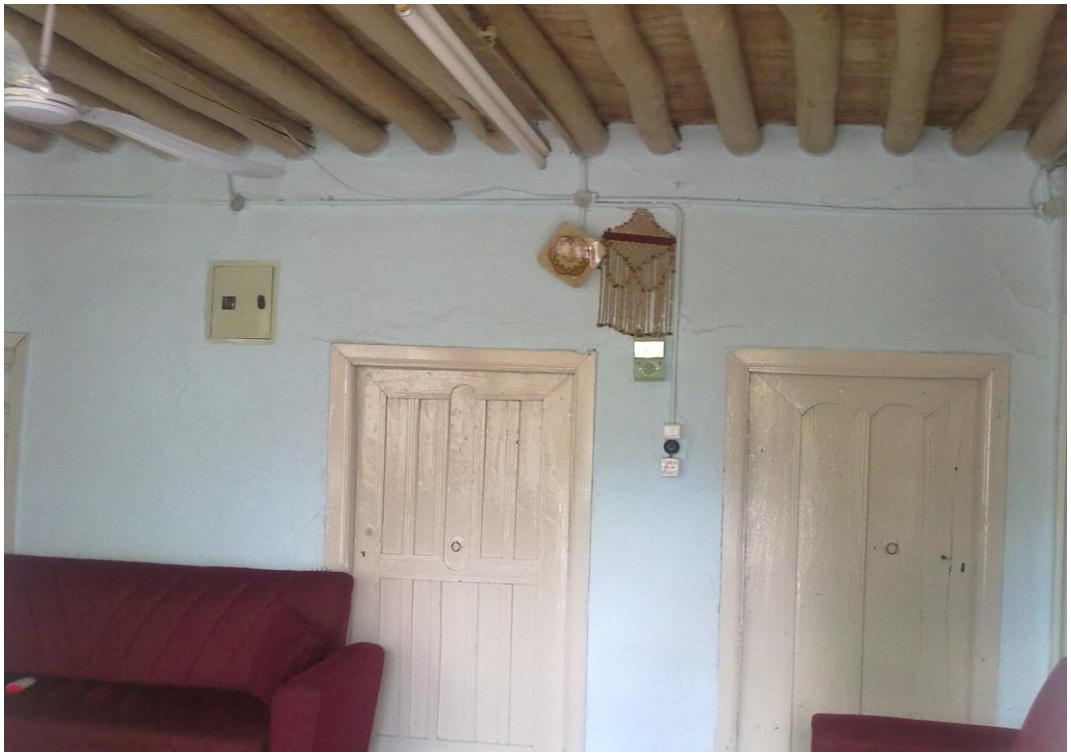
Duvarın nem ve buhar geçişine açık olması nedeniyle insan ve canlıların sağlığı için konforlu bir ortam sunmaktadır. Kerpiç, iklimsel etmenlere en iyi cevap verebilen bir malzemedir. Yakacağın en aza indirilmesi nedeniyle ülke ve bölge ekonomisine, enerjiye önemli katkılar sağlamaktadır.

Kerpiç, elastiki ve yumuşak bir yapı malzemesidir. Yangına karşı emniyetlidir. İçinde yanıcı maddeler olduğu zaman dahi bu özelliğini korur.

Kerpiç malzemenin çok iyi bir ses ve ısı izolasyonu özelliği vardır. Sıcak ve doğal bir malzemedir. Her yerde elde edilmesi kolay ve maliyeti ucuzdur.

Şekil 4.36. Kerpiç yapı dıştan görünüş

Şekil 4.37. Kerpiç yapı içten görünüş

Şekil 4.38. Kerpiç yapı cepheden görünüş

Şekil 4.39. Restore edilmemiş kerpiç yapı

Şekil 4.40. Restore edilmemiş kerpiç yapı

Şekil 4.41. Kerpiç evlerde yaşamdan bir kesit

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Arkeolojik öneme sahip alan ve eserlerin saptanması ve sayısallaştırılması konusunda baz alınan bölgede bu güne kadar yapılan çalışmalara değinilmiş ve ayrıca yasal mevzuatlar açıklanmıştır. Tescilli kültür varlıklarının tescil tarihleri, tescil sayıları ve mevcut durumları hakkında bilgi verilmiştir. Bununla birlikte kayıt altında olmayan eserlerde araştırılıp bunların mevcut durumları ,nasıl kayda alınacağı ve alınması gereken önlemler üzerinde de durulmuştur. Kayıtlı ve kayıt dışı arkeolojik öneme sahip alan ve eserlerle ilgili envanter yapılarak ve ayrı katmanlar oluşturularak sayısallaştırma işlemiyle Kahta bölgesinin kayıtlı arkeolojik alanları ,kayıt dışı arkeolojik alanlarının haritaları oluşturulmuştur. Bu haritalar oluturulmasında Çukurova Üniversitesi Ziraat Fakültesi Toprak Bölümü Uzaktan Algılama Laboratuarı kullanılmıştır.

Kahta ilçesi arkeolojik alan ve eselerinin envanter ve haritası oluşturulurken Google Earth 2006 uydu görüntüsü, Kahta Kaymakamlığı, Kahta Belediyesi, Adıyaman il Kültür Turizm Müdürlü, Adıyaman Müzesi ve il Özel İdare' den alınan kaynaklardan ve bu kaynakların ışığında yapılan arazi çalışmalarından faydalanılmıştır. Ancak daha önce bölgede yapılan çalışmaların az sayıda olması , kaynakların dağınık halde olması ve bölgede baraj suları altında kalan arkeolojik alan ve eserlerin kültür envanterlerinin bulunmaması bu çalışmayı olumsuz etkilemiştir.

Yapılan çalışma da bölgede ve dünyada oldukça büyük bir öneme sahip olan ve koruma altında olmasına rağmen Nemrut Dağı Tümülüsünün hatta doğal yapısının insanlar tarafından hala tahrip edildiği görülmüştür.

Aynı şekilde Cendere Köprüsü, Karakuş Tümülüsü, Arsemia ve Yeni Kale (Eski Kahta Kalesi) 'de insan tahribatına rastlanmıştır.

Kayıt altında bulunmayan arkeolojik alan ve eserler ise daha da kötü durumdadır. Höyüklerin çoğu tarla olarak , yerleşim yerlerine yakın olan kaya oyma mezarları ve kaya oyması evlerin ve odaların çoğu ise civarda yaşayan yerel halk tarafından bir kısmı hayvan barınağı olarak bir kısmı da depo olarak kullanılmaktadır. Yerleşim yerlerine uzak olan höyük ve kaya oyma mezarlar ise define avcılarının tahribatıyla karşı karşıyadır. Kayıt altına alınmamış ancak kültür

varlığı sayılabilecek ve kaybolmaya yüz tutmuş tarihi doğal eserlerin ayrıntılı bir şekilde gerekli çalışmaların yapılması, ülkemizin sahip olduğu kültür zenginliğine kazandırılması gerektiği gözlemlenmiştir.

Gelecek nesillere zarar görmeden aktarılması gereken kültür varlıklarının restorasyonu zamanında ve doğru bir şekilde yapılmalı, sağlıklı bir envanteri çıkarılmalıdır. Ayrıca uzman eğitimceler tarafından, yerel halk, yerli ve yabancı turistler kültür varlıklarının korunması hakkında bilinçlendirilip teşvik edilmelidir.

Çalışma alanında 5 adet tescilli, 25 adet tescili yapılmamış arkeolojik öneme sahip alan ve eserlerle ilgili eğitim ve güvenlik sorununun çok ciddi boyutlarda olduğu gözlemlenmiştir. Yasayla korunmasına ve tüm uyarılara rağmen kültür varlıklarına yönelik talan etme ve zarar verme yönündeki saldırılar durdurulamamıştır. Bölgede yüzey araştırmalarının ve kazı çalışmalarının uzmanlar tarafından başlatılıp sistemli bir şekilde yürütülmesi gerekmektedir.

Bu çalışma sonucu ortaya çıkan arkeolojik alan ve eserlerin haritası ilerde yapılacak olan yüzey araştırması ve kazı çalışmalarına ışık tutacaktır. Kayıtlı ve kayıt dışı arkeolojik alanların her biri ayrı birer çalışma konusu olarak ele alınmalıdır.

Arkeolojik çalışmalarda CBS kullanımı gün geçtikçe daha da yaygınlaşmaktadır. Arkeolojik alanların belirlenmesi ve bulguların bir veri tabanında değerlendirilmesi CBS'nin arkeolojide kullanım alanlarının başında gelmektedir. Arkeoljik kalıntıların sayısal ortamda kullanıcılara sunulması bu alana ilgi duyan herkes tarafından daha anlaşılır bir hale getirmektedir.

CBS günlük yaşamdaki işlerin daha hızlı bir şekilde çözülmesi, ulaşılabilir etkin bilgi üretilmesine kadar pek çok alanda kullanılmaktadır. Bu nedenle ülkemizde de doğru ve gerekli bilgiye ulaşmada pek çok kamu kurum ve kuruluşlarında, özel sektörde, bilimsel çalışmalarda gerekli ölçüde kullanılmaktadır.

Ayrıca tarihi eserlerin çoğunda tanıtıcı, uyarıcı levha noksanlığı insanlaada farkındalık yaratmadığından neyin tahrip edildiği bilinmemektedir.

CBS' nin doğru ve faydalı kullanılabilmesi için ülke çapında önem verilmelidir. Üniversitelerde CBS bölümleri açılmaya başlanmış ancak yeterli değildir.

Bu çalışmada günümüzdeki fiziksel durumları özetlenen eserlerin sonraki izleme çalışmalarında korunacaksa koruma etkisi bugünkü halinde bırakılacaksa bozunma hızları işlenebilecektir. Haritalanan eserler ayrıca ileri çalışmalar için kaynak olacaktır.

KAYNAKLAR

ANTENNUCI ,I.C., BROWN, K., CROSWELL., L.P., 1991. Geographic İnormatıon Sytems, Van NostrandReinhold, New York.

ANONİM 1988, Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Başkanlığı,23-27 Mayıs 1988, VI. Araştırma Sonuçları Toplantısı, Ankara

_____ 1989, Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü, 18-23 Mayıs 1989, XI. Kazı Sonuçları Toplantısı I, Antalya

_____ 1992, Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü, 25-29 Mayıs 1992, X. Araştırma Sonuçları Toplantısı, Ankara

_____ 2008. http://www.kahta.bel.tr/content/view/19/29, e.t.2008

_____ 2009 a. http://tayproject.org/rapor.html e.t 2009

_____ 2009 b. http://tayproject.org/rapor.html e.t 2009

_____2009 c.http://kahtalie.tr.gg/Kahta-h-n%26%23305%3Bn-Tarihi.html e.t. 2009

_____ 2009 d, http://kahtalie.tr.gg/Kahtahn%26%23305%3BnTarihi.htm http://www .kahta.bel.tr/content/view/19/29 e.t. 2009

_____ 2010 a, http://kahtalie.tr.gg/Kâhta-h-n%26%23305%3Bn-Tarihi.htmI e.t. 2010

_____ 2010 b, http://kahtalie.tr.gg/Kâhta-h-n%26%23305%3Bn-Tarihi.htmI e.t. 2010

ARANOFF, S., 1989. Geographical Informatıon Sytems: A Management Perspectıve, Ottawa.

BAILEY, C.T., GATRELL, A.C., 1995. Interactive Spatial Data Analysis. Longman Scientific and Tecnical.

BANK, E., TAŞTAN, H., 1993. Coğrafi Bilgi Sistemlerine Giriş, UBİTEK, TÜBİTAK, MAM. Uzay Bilimleri Bölümü Özel Yayın. MAM/UBB

BARKER, G.W.W., GILBERSTON, D.D., JONES, G.D.B., MATINGLY, D.J., 1989. Forthcomıng. Castles in the Desert: The UNESCO LibyaValleys survey

BURROUGH, P. A., 1986. Principles of Geographıcal Informatıon Sytems for Land Resources Assesment, Monographs on soıl and Resources survey no: 1 Publıcatıon 94,Oxford Unıversty Pres.

DEMİR, F. 2002, Uzaktan Algılama Ve Coğrafi Bilgi Sistemlerini Kullanarak Ceyhan Ovasında Test AlanlarındaHöyüklerin İncelenmesi, Ç.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü Arkeometri Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Adana.

DİNÇ, O. 2000, Coğrafi Bilgi Sistemleri (CBS) Teknolojisi Ve Veri Analiz Yöntemleri, ÇÜ Fen Bilimleri Enstitüsü Yayın No:FBE-2000-1, Adana.

FEDERAL INTAREGENCY COORTINATING COMMITTIEE, 1988.

FLOWER, C.P.J., MATTINGLY, D.J., 1995. Forthcomıng: Libyen Studies 26 Mapping and Spatial Analysis of the Libyan Valley data using GIS.

GAFFNEY, V., PODOPKINAR., T., OSKIR, STANCIC, K., STANCIC, Z., Analysing Long Term Degradatıon of the Mediterranean Landscape.

GOURAD. K., GIS Archeology Survay.Khalid Gourad is a GIS consultant in US.

KELEŞ, A. 2009, Coğrafi Bilgi Sistemleri Kullanarak Osmaniye İli Kültür Varlıkları Veri Tabanının Oluşturulması, ÇÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, Arkeometri Anabilim Dalı'nda Hazırlanmış, Basılmış Yüksek Lisans Tezi, Adana

KOENCNY, G., 1995. GIS Geographıcal Informatıon Sytems, METU / UH-GIS Workshop, Ankara

LAUSEN van MARTIJN., GAFFNEY, V., The Wroxeter Hınterland Project: developıng GIS metodology for regıonal archeologıal studies in the UK.

MASSAGRANDE. F.A., The Romans in South –west spain: free choice or blind acceptance? Can GIS answer? Archeology Building. Unıversity of Southampton, Unıted Kıngdom.

SARBANOĞLU, H., 1995. Data Structure Conversions in Geographical Informatıon Systems, Ph. D., Dissertation, Bosphorus Universtiy

THE NATIONAL SCIENCE FOUNDATION OF THE USA.

TOMLINSON. R.F., 1972. Geographıcal data handling, UNESCO/ IGU Second Symposium on Geographıcal Informatıon Systems, Ottowa.

ÖZGEÇMİŞ

1978'de Kahta'da doğdu ilk, orta ve lise öğrenimini Kahta'da tamamladı. 2003'-2004'te başladığı üniversite öğrenimi Mustafa Kemal Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Arkeoloji Bölümünden 2007 yılında mezun olarak tamamladı. Aynı yıl Çukurova Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Arkeometri Anabilim Dalında yüksek lisansa başladı.

EKLER

EK 1 Kahta ilçe sınırları içinde kalan kayıtlı arkeolojik alanların sayısallaştırılmış görüntüsü.

EK 2 Kahta ilçe sınırları içinde kalan kayıt dışı arkeolojik alanların sayısallaştırılmış görüntüsü.

EK 3 Kahta ilçe sınırları içinde kalan kerpiç yapıların yoğun olduğu alanların sayısallaştırılmış görüntüsü.

.